

Deželni zbori.

Vsaka večja politiška skupina prihaja polagoma in po svojem razvoju do tega, da se zaradi vladanja in upravljanja razdeljuje v večje ali manjše pododdelke ali okrožja. Ako ne gleda pri razdeljevanju na nič drugega, ko na velikost, zdi se ji primerno, da poštevava vsaj reke in gore ali v občeh kako npravno mejo kot ločnik drugim okrožjem. Če pa zgodovina priklaplja vsled večega ali manjšega naključja okrožja k okrožjem ali deželo k deželi, oziroma skupinam dežel, pravijo potem, da pozneje pridružene dežele so v razmerju državnega prava ali brezpravja pri večji skupini. Zgodovina je združevala in ločila razne dežele iz raznih vzrokov.

Zgodovina popravlja, kar sama zakrivi, in korektura prihaja toliko prej, kolikor nenaravniše vezi je sama snovala.

Tudi dežele avstrijske se kažejo v raznih dobah v različnih oblikah. Sedaj je istim deželam meja tu, sedaj tam. To pa kaže neoporečno, da zgodovina ni nezmotljiva ali taka, da bi ne dopuščala sprememb. Ona popravlja ali spreminja, kakor ima modre možé, kateri jo izvršujejo. Ako premišljujemo obliko dežel, vsled katere ima vsaka dežela zase svojo lastno upravo, nas poučuje kratka prošlost ustavne dobe in veljave teh deželnih samouprav, da krmilniki, ki so vodili do teh oblik, niso bili nikakor srečni. Naj so pošteváli velikost, reke in gore, zgodovinsko pravo ali brezpravje, jedno so pri tem iz nevednosti ali nalašč prezirali in prezrli popolnoma, in to je sosebnost v sedanjí dobi in gledé na Avstro-Ogersko najvažnejše namreč: *princip narodnosti*. Deželne samouprave so v Cislitaviji take, da po sestavi zastopstev *popolnoma pozabljajo narode* ter stavljajo više vse druge činitelje nego narode, kateri konečno so vendar veljavniši in odločilniši, nego geografsko položenje ali zgodovinsko pravo, oziroma brezpravje.

S tem, da sestava deželnih samouprav prezira narodnosti kot take, je ista ob jednem v neposrednem nasprotju s čl. XIX. drž. osnovnih zakonov, kateri zago-

tavlja vsakemu narodu posebe varovanje in gojenje njegove narodnosti in njegovega jezika.

Iz tega protislovja in dosledno iz tega nedostatka pa sledi neizogibno, ali da se morajo sedanje deželne samouprave prestrukturirati ter spraviti v soglasje z XIX. čl. drž. osnovnih zakonov, ali pa da se morajo za varovanje in gojenje narodnosti in jezika vstvariti za vsak narod posebe odločeni zastopi z odgovarjajočim primernim področjem. Dosledna je pa tudi zahteva, da se omeji področje sedanjih deželnih zastopov na deželne potrebe; ter da se izključi vse to, kar pripada v področje organov, kateri se imajo vstvariti v zmislu izvršbe navedenega narodnostnega člena XIX. Največe nasprotje in protislovje je v tem, da so se polastili deželni zastopi stvari, katere ne spadajo v deželno samoupravo; nasprotje je v tem, da se pri tvorbi deželnih samouprav ni poštevál princip narodnosti, a da hočejo vendar o njem določevati isti nepoklicani zastopi.

Francoski departementi, kolikor obsezajo samo jedno in isto francosko narodnost, bi ne bili v takem nasprotju, kakor so avstrijski deželni zastopi; tam ni narodni odlomek proti drugemu takemu odlomku, ker Francoz ne more Francoza tujčiti s francosko narodnostjo in s francoskim jezikom. V Avstriji je pa ta razlika, da ima veliko dežel pomešane narodnosti, in da sklepa narodni odlomek proti odlomku druge narodnosti zakone in sklepe, ki škodujejo in tujčijo tuji odlomek. To se pa godi, ako mislimo — dobrohotno, jedino vsled tega, da so hoteli v Avstriji snovati okrožja v obliki dežel, kakor jih snujejo po tujih, narodno jednotnih ali samo jedno narodnost obsezajočih državah. Tujo analogijo, kateri ni treba poštevati narodnosti kot samo po sebi umevnega principa, so prenesli slepo in slepeč na avstrijske, popolnoma različne in svojstvene razmere.

Ta kriva, za Avstrijo do cela neosnovana analogija je izza ustavne dobe zakrivila že toliko hudega gledé na narodnostne razmere in vsled tega tudi na škodo skupnih

državnih interesov, da se je čuditi, kakó more imeti deželna avtonomija še vedno toliko pristašev. Čuditi se je pa samo toliko časa, dokler ne označujemo strank po specifičnih interesih. Ti svojstveni, iz gospodarstva izvirajoči interesi so krivi, da se deželnim samoupravam ni še odvzelo vse to, kar ima določevati o narodnosti in jeziku vsakega naroda posebe, in da se z druge strani ni izvršil še narodnostni osnovni člen XIX.

Nikjer se ne kaže osnova deželnih samouprav v pogubnih posledicah očitniše nego v onih deželah, kjer so zastopani tudi odborniki slovenske narodnosti. Dve tretjini slovenskega naroda sti v manjšinah po raznih deželnih zastopih, vsled tega tej veliki večini slovenskega naroda narekujejo tuje narodnosti določbe o narodnosti in jeziku. Zato pa je slovenski narod najbolj vnet za narodno avtonomijo, dosledno za izključenje tega, da bi deželni zastopi imeli besedo v narodnih in jezikoslovnih zadevah. Slovenci ne priznavajo ne Karavank ne Nanosa, ne Save, ne Drave, ne Soče, ne drugih ločnikov za meje, vsled katerih da bi še nadalje gospodovali tuje nad slovensko narodnostjo in njenim jezikom. A ravno zato, ker teži slovenski narod že od začetka po tem, da bi se združili vsi njegovi odborniki pod jednim in istim zastopstvom kot juristiška oseba tega naroda, zahteva isti slovenski narod, da njegovi zastopniki niso samo preverjeni o potrebi, o neizogibnosti izvršbe narodnostnega člena v zmislu narodne avtonomije, ampak da povzdignejo tudi svoj glas v tem zmislu v raznih zastopih.

Nikakor pa se ne vjema s prepričanjem, ako zapuščajo slovenski tovariši n. pr. državnega poslanca, ako se potegne za narodno samoupravo. Nikakor ni po narodnosamoupravnem načelu, ako molče poslanci v deželnih zborih, kedar se godé krivice narodu od nepristojne strani v kulturnih stremljenjih. Oni poslanci, ki pobijajo kulturne težnje naroda, delujejo ravno takó proti narodnosti, kakor tuje ki neposredno sklepajo na škodo druge narodnosti. Tudi v deželnem zboru kranjskem in goriškem še niso vedli slovenski poslanci v vseh slučajih v zadnji deželno-zborski dobi pravilno, in med kranjskimi poslanci se je celó cetos jeden oglasil v državnem zboru v smislu, ki nikakor ni v soglasju s tem, za kar hoče veljati drugače.

Sedaj je zopet borba zastran deželnozborskih volitev po nekaterih deželah, kjer prebivajo tudi Slovenci. Te volitve so se posebno važne. V prihodni deželnozborski dobi bodo obravnavali imenitno gospodarsko vprašanje o velikosti kmetijstev za posebne slučaje, tu bo mogel prav svetovati samo ta, kateri pozna stare slovenske kmetijske osnove, kakoršne živé še med vstočnimi Slovani. Na vrsto pride v tej dobi najbrže tudi kak sklep državnega zbora, ki bo hotel zvečati področje deželnih zborov v šolskih zadevah. Kakó važno je to, da dobé slovenski narodi, se posebno tudi slovenski, take poslance ki bodo odločno protestovali proti takim nameram, katere hočejo potom šole naravnost pogubiti slovensko narodnost.

Ni davno, kar se je oglasil slovenski poslanec v glasilu Staročeskega kluba v zmislu, da bi bili dovolj varni, ko bi se v osnovni šoli jezik zavaroval pojedinim narodom. Ta poslanec ne vé še ali noče vedeti, da jezik je lupina, v kateri je možno deti popolnoma tuje jedro in takó narod kljubu domači lupini potujčiti popolnoma. Treba je torej odločiti se tudi za take poslance, ki poznajo obseg in daljavo pojedinih narodno-vitalnih vprašanj, kakoršno je ravno šolsko.

Sosebno in pred vsem je treba gledati, da proderejo, kjer možno, pravi zastopniki v deželne odbore, od katerih se odpošiljajo člani v deželne šolske sovete. Tu utegne jeden člen več pokvariti v narodnem oziru, nego more pridobiti ves drugi del poslancev ves čas deželno-zborske dobe.

Dokler so torej deželni zbori v veljavi z dosedanjim področjem, treba se je potegovati za take zastopnike, ki po moči delujejo in umevajo stvari v zmislu narodne samouprave, torej v soglasju narodnostnega člena sedanje avstrijske ustave. Sami taki zastopniki bodo delali tudi med narodom takó, da se tudi pošlje vedno več zastopnikov v državni zbor, kjer bodo potegovali se v enakem zmislu za narodno avtonomijo in dosledno za pomanjšanje sedanje pristojnosti deželnih zborov v zadevah narodnosti in njenega jezika. V tem zmislu so deželni zbori in volitve na nje še vedno važnega pomena.

Šola, nemški konservativci in Slovenci.

Lani in še bolj letos so slovenski rodoljubi, oziroma voditelji, odločno izrekli se ob mnogih prilikah da oni hočejo imeti ne samo versko, ampak tudi narodno šolo. Dokazalo se je celó, da prava verska šola ni niti možna, ako ni osnovana na narodni podstavi. V enakem zmislu se je štajersko „Slovensko društvo“ izreklo na zborovanju 19. maja v Žavcu v 4. točki skle-

nenih resolucij. To točko je ponatisnil Dunajski Vaterland v št. od 24. maja t. l. ter pristavil poseben komentar tej resoluciji. Trdi, da taki sklepi za versko in narodno šolo prihajajo od „manjšinskih Slovencev“ (Minoritätsslovenen), in misli pod temi najbrže Slovence onih dežel, kjer so v manjšinah po deželnih zastopih. „Ti manjšinski Slovenci — Slovenci so blizu brezizjemno

katoliški — nočejo pri šolski reformi ločiti verskega vprašanja od narodnega. In v praktiški posledici tega stališča prihajajo v politiskem odnošenju do zahteve centralistiškega šolskega zakona. Manjšinski Slovenci hočejo torej katoliško-nacionalno-centralistiški šolski zakon. Notranja slabost in neveljavnost (Unhaltbarkeit) tega stališča je očitna" . . . Potem pravi, da celó erz-centralisti niso več na strogo-centralistiškem stališču, ko izjemljejo po cele dežele, in naravna in zato najboljša zdravilna metoda ne kaže na Dunaj v državni zbor, ampak v Gradec v deželni zbor k pravično mislečim nemškim rojakom, kateri so pripravljani za vsako sporazumljenje, katero se dá združiti s pravičnostjo."

Tu dobivajo Slovenci novo ime, katero v teh letih ravno se ne prilega kranjskim Slovincem; ali tudi ti so bili v drugih dobah v manjšini; v takem slučaju so vsi Slovenci „manjšinski Slovenci“, in kranjski Slovenci ne popuste stališča Slovencev drugih dežel zaradi tega, ker imajo sedaj opravičeno večino tudi v dež. zboru kranjskem. Ako hoče torej „Vaterland“ imenovati Slovence „manjšinske Slovence“, jih ne sme deliti na dve skupini, ker imajo vsi jednako stališče. Notranji značaj teh manjšinskih Slovencev se razkriva v teženju po narodni avtonomiji, in je ime nacionalnih avtonomistov za Slovence veliko jasniše in dejanskemu položnju bolj odgovarjajoče. Ako pa „Vaterland“ kaže na pravičnost nekaterih nemških rojakov štajerske dežele, so prvič ti v manjšini, imajo isti posebna načela, in naposled ne morejo štajerski Slovenci ločiti se od načel Slovencev drugih dežel, tudi ko bi bili štajerski konservativni Nemci poleg dobre volje do pravičnosti zares tudi krepki dovolj dati Slovincem, kar jim gre. Govoriti pa, da so deželni zbori najboljša zdravilna metoda, je že anahronistiško, slepivo po največ za take, ki ne čitajo drugega, nego načela, katera zagovarja gledé na dež. avtonomijo Dunajski „Vaterland“. To glasilo mora imeti tako stališče zaradi plemstva nemškega in nemških konservativcev, kateri po dež. zastopih ne občutijo „najboljše zdravilne metode,“ s kakoršno zdravi Slovence „liberalna“ večina štajerskih Nemcev, potem koroških Nemcev, isterskih in tržaških Italijanov, in kakoršno občutijo „manjšinski Slovani“ po drugih dež. zastopih.

Zvito, čeravno na videz resnično, je tudi dovajanje, da „manjšinski Slovenci“ hočejo katoliško-nacionalno-centralistiški zakon. V resnici takega zakona Slovenci ne zahtevajo, ampak se samo branijo, da bi ne prišli s povečano šolsko oblastjo dež. zastopov iz dosedanjega dežja pod kap. Oni in z njimi vsi manjšinski slovanški odlomki pravijo, da rajši ostanejo pri sedanjem centralistiškem zakonu, nego da bi dobili gledé na osnovno

šolo dež. zastopi v obče še večjo oblast. S tem pa ne odmetajo Slovenci in manjšinski Slovani načrtov za popravilo šolskih zakonov, ampak hočejo, da ostane rajši vse pri starem, nego da bi se položnje še poslabšalo za-nje. Da se držé Slovenci in drugi manjšinski Slovani rajši doslej veljavnega šolskega zakona, nego da bi se poprijeli n. pr. Liechtensteinovega načrta, krivi so na prvem mestu nemški konservativci, kateri s svojimi somišljeniki plemstva nočejo nič slišati o narodni avtonomiji, torej o preustrojitvi, vsled katere bi mogli sprejeti manjšinski Slovani nenarodne točke konservativnih šolskih načrtov. Nemški konservativci in na prvem mestu njih glavno glasilo „Vaterland“ so krivi, da se morajo Slovenci zatekati v državni zbor, in ne v deželne zборе v Gradcu in drugod. „Vaterland“, ki je o težnjah slovenskega naroda vseh dežel dobro poučen, naj ne prekriva in zasukava stvari in takó, kakor da bi bili Slovenci apriorni centralisti tudi v šolskih zadevah. Ravno nasprotno: oni težé, da se dá šola samoupravi narodov, kateri sami znajo najbolj varovati interese vzgoje in cerkve. Prvo uro, ko spremené pristasi „Vaterlanda“ svoje deželnoavtonomistiško načelo, preneha mržnja proti dosedanjim šolskim načrtom nemških konservativcev, preneha težnja po status quo v šolskih zadevah, in manjšinski Slovenci in drugi Slovani bodo strogo ločili, kar spada v oblast osrednje vlade in narodnih samouprav.

Ako pristavlja „Vaterland“, da še celo centralisti se ne drže več svojih načel gledé na šolo, je opomniti, da ti centralisti se niso izneverili svojim centralistiškim-germanizatorskim načelom, ako ne zahtevajo več za vse dežele jednakega šolskega zakona. Da puščajo n. pr. Galicijo v strani, se to godi v germanizatorskem zmislu, torej z namenom, da bi se toliko uspešniše izvrševal „centralizem“, kakoršen poštevava nemška stranka liberalna z nacionalnimi odlomki vred. Kolikor se tu udaje „centralistiška“ stranka nemškim konservativcem, pomenja to za Slovence: „Timeo Danaos et . . .“ Tu je centralistiška stranka takó „centralistiška“, da zagovarja ne samo duvalizem, ampak tudi izključenje Galicije in Dalmacije iz skupin, v državnem zboru Dunajskem zastopanih. Centralizem pa, do katerega se je zatekati manjšinskim Slovincem in Slovanom, pa je poštenejši; kajti ravno ta centralizem, ki je proti duvalizmu in vsakemu gospodstvu večinskih narodov nad manjšinskimi narodi, hoče dati v resnici cesarstvu, kar je državnega in narodom, kar je narodnega, ob jednom v interesu celokupne države. Toliko v odgovor stranki lista „Vaterland, kateri pravi, da n. pr. „Südost. Post“ ni poročala iz govorov „Slovenskega društva“ nič posebnega (nichts von besonderem Belang).

O kritiki dr. Mahniča.

* * *

O zasebnikih in nezasebnikih v cerkvi.

(Dalje.)

V zaznamovanje posamičnih delov dokazovanja segnemo zopet do števil, da se bomo mogli potem sklicevati nanje ter tako ocenjevati vrednost vsakega dela posebe. Argumentacija našega častitega gospoda nasprotnika, ako jo razredimo logiški, je naslednja:

1.) Ne vsakdo, ki je v duhovnika posvečen, ima pravico duhovniška opravila izvrševati zunanje in javno, ker zato, torej zlasti tudi za opravljanje sosebnih oblik javne službe božje, katera se imenuje maša ali liturgija, kaže se še posebno poslanje ali pooblastilo, katero naredi duhovnika tako rekoč kot javnega uradnika cerkve, torej tako imenovana jurisdikcija kaže se ravno takó neizogibno potrebna, kakor za izpitanega, torej za poučevanje do cela sposobnega učiteljskega kandidata, kateri ravno potrebuje tudi še imenovanja za to ali ono šolo, oziroma za to ali ono vrsto učencev, da more dejanski izvrševati svoj učiteljski posel.

2.) Kot nositelje in izvršitelje cerkvene jurisdikcije pa je v skupni cerkvi poleg papeža, poklicanega izvrševati vrhovno oblast, poštovati jedino od papeža poslani škofje, da vladajo določene pokrajine, oziroma škofije, kateri škofje s svoje strani prenašajo del od papeža dobljene jurisdikcije na svečenike in duhovnike nižih stopinj, kateri so k njim v razmerju popolne zavisnosti.

3.) Ako torej škofje goriške cerkvene pokrajine v onem delu svoje okrožnice, kateri govori o jeziku v liturgiji, torej kakor rečeno, o javni službi božji, katero je smatrati jedino kot predmet škofovske jurisdikcije, poštujemo in zaznamujejo tudi od škofovske strani za opravljanje te službe božje posebe pooblašene svečenike ravno takó kakor lajike kot zasebnike, same sebe (škofje) pa kot nezasebnike ali javne: imajo, ne da bi to obsežalo izključevanje svečnikov in druge duhovščine, dà, celó lajikov, za tako zaznamovanje, ko morejo imeti tu jedino potestas iurisdictionis pred očmi, ravno takó pravico, kakor imajo gledé na potestas ordinis pravico, zaznamenovati skupno duhovščino kot javno in verne lajike kot zasebnike.

Takó naš častiti gospod nasprotnik, čegar ravno razdeljeno dokazovanje hočemo presojevati stvarno in sledeč nasprotniški poti mislij, pričnemo z razpravljanjem.

K 1.) Ako že po prislovcu „omnis similitudo claudicat“ navadno hramajo ali šepajo analogije in podobnosti, hrama prav posebno od nasprotniške strani postavljena analogija med posvečenim duhovnikom in učiteljskim kandidatom takó prek in prek, da jo mora absolutno zavreči vsak teolog, ako se morda ne nagiblje

k protestantskemu nanku. Kdor se suče rad v analogijah, bi mogel izpitanega učiteljskega kandidata primerjati po največ z onim, kateremu je dovoliti prejeti quatuor minores ordines, čegar popolnoma zmožnost in pa vsestranska sposobnost pa mora biti že dognana pred ordinacijo in sicer po trojnem skrutiniju; ne pa z že posvečenim klerikom, najmanj pa s posvečenim svečnikom. Poslednji potrebuje ne še le, kakor se trdi od nasprotne strani, posebnega poslanja ali pooblastila, da bi se mogel izkazati nekako kot javen uradnik cerkve, kajti on je že dosegel mesto javnega funkcionarija višega reda v cerkvi vsled svečeniškega character indelebilis, *) vtisnena mu po posvečenju, in se ne more v isti cerkvi zdaj kot zasebnik, zdaj kot nezasebnik zaznamovati in ravnati z njim, kakor to ravno zahteva nasprotniška argumentacija.

Naš častiti gospod nasprotnik razločuje prav med potestas ordinis in potestas iurisdictionis, ker to že od svetega Tomaža Akvinskega postavljeno**) dvodelje cerkvene oblasti, katero je bivalo že poprej, dasi ne izraženo z besedami, je dobilo izraz tudi na Vatikanskem cerkvenem zboru v njegovi dogmatski razsodbi o primatu; ali on skuša pomen in posledice potestas ordinis na dobiček potestas iurisdictionis, če tudi se ta nikakor ne da misliti brez one, ***) zmanjšati na vsakateri način, torej tudi z gorenjimi, vsekakor nesrečno izbranimi analogijami, da bi postavljaj vsako javno funkcijo svečnikovo v tej njegovi lastnosti, sosebnost tudi izvršbo svete mašne daritve, dasi jo je možno opraviti brez zapreke tudi v tujih škofijah in se dejanski opravlja pogostoma, kar je ravno provzročilo tako imenovane litterae commendatae kot izvor ali odtok jedino potestatis iurisdictionis, kar pa moramo mi smatrati kot popolnoma krivo.

Najboljše in najnovjše, specijalno tudi v Avstriji rabljene učne knjige katoliškega cerkvenega prava****) navrščujejo na lestvici (hierarchia) ordinis (ordo) za škofi naravno neposredno svečenike, potem pa še šest ostalih stopinj, ko pri tem razlagajo ob jednem, da škofje so bili prvotno delivci zakramentov, da so pa dobivali v sve-

*) L. Thiele. De charactere indelebilis, qui ex Romano-cathol. Ecclesiae doctrina in ordinis Sacramento imprimatur. Regiomont. 1861.

**) Summa theologiae II. 2, qu. 39, Art. 3.

***) Ko bi se pa hotelo ugovarjati temu nasproti, češ, da so v katoliški cerkvi do XII. stoletja pridigovali tudi lajiki, ko so dobivali za to potrebno jurisdikcijo od pristojnih škofov (Kober. Die Suspension pag. 98 sq.) bilo bi dovolj pokazati na razloček pridigarstva od officium divinum, kateri razloček se je zdela papežu Inocenciju III. potrebno izrecno povdarjati. Innocent. III. c. 43 v. de sent. excomm. V 39.

****) Glej Vering, Kirchenrecht. Freiburg und Breslau 1881, pag. 408 sq.

čeniških pomočnike, sosebno za darovanje mašne daritve; samo ordinacija in birma se je pridrževala škofom. Ali iste učne knjige opominjajo pri lestvici jurisdikcije, na kateri sledé papežu škofje in tem svečeniki, naposled pa diakoni, da so se vsled zgodovinskega razvitka povzdignili iz episkopata poleg papeža patrijarhi, potem eksarhi, poleg teh primati in naposled metropolitni v ožem zmislu in nadškofi; iz presbiterata nadpresbiteri*) in prelati; iz diakonov pa naddiakoni.

Po grškem obredu so pri škofih samo protodiakoni, pri metropolitih eksarhi in patrijarhih navadno jeden naddiakon in po več protodiakonov.

To je razločno dovolj, in ima takošno omejenje ali določanje med pomenom, oziroma posledicami potestatis ordinis z jedne strani in potestatis iurisdictionis z druge strani svojo neporušno podstavo.

Našemu častitemu gospodu nasprotniku ne more biti neznano, da je župnika v njegovi župniji poštovati kot zastopnika gledé na duhovniška opravila, da torej spada k njegovim dolžnostim, poleg nadzorovanja šole v verskem pogledu; poučevanja in vodstva veronauka v šoli in zunaj šole, kakor tudi pridigovanja, sosebno deljenje zakramentov in izvrševanje drugačnih bogoslužbenih opravil, pri izpolnjevanju katerih se on o potrebi more posluževati brez zapreke pripomoči kakega svečenika svoje škofije, dà, celó tuje škofije, vendar pa poslednji mora utegniti dokazati svojo svečeniško lastnost po tako imenovanih litterae commendatitiae. *) Tudi a-bolutio pro foro interno, katera zahteva posebno previdnost, torej, če tudi ne posebnega poslanja, vendar pa po navadi lastno aprobacijo, more in articulo mortis podeliti vsak veljavno posvečen svečenik brez zapreke, tudi če ni aprobovan spovednik, celó v rezervatnih slučajih, in še celó, če je tudi sam censurovan. Po Constitutio Pija IX. „Apostolicae Sedis“ od 12. oktobra 1869 so podvrženi excommunicatio latae sententiae: „absolventes complices in peccato turpi etiam in mortis articulo, si alius sacerdos, licet non approbatus ad confessiones, sine gravi aliqua exortura infamia et scandalo possit excipere morientis confessionem.“

Kar se dostaje sosebno opravila svete mašne daritve, je tudi po rimskem obredu običajno, da novoposvečeni svečeniki, ne da bi bili še dobili jurisdikcijo kot župniki, župniški vikarji, kapelani ali kooperatorji, nimajo samo pravice svoje primicije, to je, svoje prve maše obhajati in nadaljevati opravljanje mašne daritve, ampak ob določenih časih celó dolžnost. Še odločniše se kaže pravo veljavno posvečenega svečenika, opravljanje mašne daritve, ne da bi zato potrebovali kake poznejše posebne misije ali jurisdikcije, pri katolikih vstočnega obreda, ker tu nastopa jedini diakon, kateri se ima po-

svetiti v svečenika, pri začetku liturgije *) še v opravljanju dijakona, po prejetem posvečenju v svečenika obleče pa takoj svečeniško obleko in stopi v vrsto s škofom koncelebrujočih svečenikov; torej daruje prvo mašno daritev v skupnosti s škofom, kateri ga je posvetil v svečenika. Še le, potem ko je tako javno daroval svojo prvo mašno daritev, dá se mu spričevalo o doseženem svečeniškem posvečenju in, kjer je to običajno, ob jednem spričevalo o pravicah, oziroma o dolžnostih, izvirajočih iz istega posvečenja. Ko bi pa naš častiti gospod nasprotnik, kar kaže, kakor se dozdeva, njegov članek o „Rimskem katoliku“, ne hotel v vstočnih obredih in torej tudi v koncelebraciji nič pravo katoliškega videti, ampak bi utegnil zasledovati samo razkol: naj se pouči bolje iz cerkvene zgodovine, iz obravnave florentinskega ekumenskega zbora, kateri je sklenil grško-slavlanski obred pustiti nedotakljiv in torej tudi, da ni nič ugovarjal proti koncelebraciji, sosebno pa iz enciklike učenega papeža Benedikta XIV. „Demandatam coelitus“, **) v kateri se izrecno zapoveduje, da koncelebracija naj ostane.

Proti nam obrneni članek „Rimskega katolika“ očitno prezira tudi to, da ustmeño ali pismeno poslanje (legitima missio) pojedinca za opravljanje določenih duhovniških funkcij v mejah določene pokrajine (škofije), torej to, kar imenujejo dandanes podeljenje jurisdikcije, se je vršilo pred posvečenjem, katero je potrebno za izvrševanje istega poslanja; posvečenje ali položenje rok, kakor se izražajo, je bil nekako zadnji kamen, in ravno zategadel se je govorilo, noter do srednjega veka, samo o potestas ordinis, ne pa tudi o potestas iurisdictionis, zlasti ko škofje niso smeli zapuščati svojih škofij, torej so bili nadškofje, metropolitni, eksarhi, patrijarhi, navadno izvoljeni iz vrst svečenikov, večkrat tudi nižjih hierarhiških stopinj. To preziranje pa je toliko čudniše, ko se, prav za prav, smejo tudi sedaj svečeniki posvečevati samo na tituli, med katerimi na prvem mestu je titulus beneficii***), gledé na škofo pa se vrši papeška „Confirmatio“, oziroma „Admissio“ ali canonica Institutio, s kratka legitima missio gre še vedno naprej posvečenju. Razmišljevnja, ki sledé iz te poslednje okolnosti, pa so za potestas ordinis in njeno razmerje k potestas iurisdictionis poučna zaradi tega, ko škofom potestas iurisdictionis pode-

*) Ta del liturgije se imenuje tudi liturgija katehumenov.

**) Glej I Timoth IV: 4, V: 22; II Timoth. I: 6. Potem can 6 IVtega ekum. (Chalcedomskega) zbora.

***) Pii IX. Const. „Apostolicae Sedis“ od 12. oktobra 1869 določuje, da škofje zapadejo v papežu pridržano suspenzijo od podeljevanja posvečevanj, ako koga brez titulus beneficii ali patrimoni posvetijo s pogodbo, da bi ne smel posvečenec od njih zahtevati nikakega živeža, in zapadejo v jednoletno suspenzijo od podeljevanja posvečevanj, ako, izvzemši slučaj zakonite predprave, podelé posvečenje brez titulus beneficii ali patrimoni kakemu kleriku, pripadajočemu kongregaciji, kjer se ne delajo obljube, ali redovnemu kandidatu, ki ni še storil nikake profesije.

*) Po grškem obredu se imenujejo protopresbiteri.

**) Conc. Trident. sess. 23 de reform. c. 16.

ljujoči poglavar cerkve nima možnosti, da bi svečnike, ki imajo škofovsko iurisdictionis, posvečeval v škofove, ti svečeniki torej v dobi, katera je med dobljeno škofovsko iurisdictionis in njih posvečenjem v škofa, morejo pač izvrševati škofovsko iurisdictionis, kakor jo pač izvršujejo tudi škofovski generalni vikarji, oziroma kapitularni vikarji, ali oblasti posvečenja, tega najbistvenjšega atributa škofovega ne morejo izvrševati, tudi ne stavljati duhovnikov v deposicijo, ker ta eminentna prava se jim podeljujejo še le s konsekracijo, katera daje njih razmerje k lastni cerkvi primerjati z matrimonium consummatum.

Po vsem tem imamo pač pravico trditi, da je popolnoma neosnovano nasprotniško podcenjevanje potestatis ordinis, katera, po svetem dejanju posvečenja pridobljena, vtisne dotičniku neuničljiv duhoven značaj, brez katere se v ostalem pod nekimi predpolaganji odtegljiva potestas iurisdictionis, celó niti misliti ne dá; trditev pa, katera je osnovana na tem nazoru, in katera se opira na popolnoma neprikladne analogije, torej trditev, kakor da bi bilo poštovati pravico javnega izvrševanja vsakaterega duhovnega opravila kot odtok ali posledico potestatis iurisdictionis, kakor da bi torej veljavno posvečeni svečenik potreboval še poznejšega posebnega poslanja ali iurisdictionis, da bi smel javno opravljati kako svečeniško opravilo, specijalno darovanje svete mašne daritve — ta trditev je do korenine kriva. Da, ne da bi si hoteli prisvajati pravico, preiskavati srca in obisti, mi se jedva zagrešimo, ako si mislimo, da naš častiti gospod nasprotnik sam ne veruje tega, kar navaja v povišanje pomena potestatis iurisdictionis na račun ali škodo pomena potestatis ordinis. Njegove lastne besede ob začetku disertacije o razliki med potestas ordinis in potestas iurisdictionis nam dajejo pravico do te misli. Kajti tu čitamo (pag. 69) članka „Rimskega katolika“ naslednji odstavek: „Kristus je namreč, vstanovivši cerkev, hotel, da bodo ljudje vživali po nji duhovne dobrote, drugič, da bode dobro vladani. V prvi smoter je stvaril oblast duhovniškega reda — ordinis potestatem, v drugi pa oblast cerkvenega vladarstva — iurisdictionis ali regiminis.“ In takoj za tem na isti strani naletimo na odstavek: „K hierarhiji ordinis spadajo škofje, mašniki in drugi cerkveni služabniki, da so li dosegli enega ali več nižih redov. Kot taki so skupno ločeni od vernikov, zakrament mašniškega posvečenja, katerega polnost imajo škofje, jih namreč vsposobi za deljenje in opravljanje svetih skrivnosti.“ Ne dá pa se misliti, da kdo, ki z jedne strani pripisuje Bogu naredbo potestatis ordinis v namen, da bi se oskrbovali primérno zakramenti in podeljevali ljudem, torej da bi bili pristopni, z druge strani bi dal absorbirati potestas ordinis po potestas iurisdictionis takó do čista, da se ista celó v svojih viših (svečeniških) stopinjah dá primerjati samo s potestas učitelj-

skega kandidata, o katerem je znano, da je brez vsakoršne potestas (moči ali sile). Že pomen besede „potestas“ bi v resnici zadoščeval, da bi ponižanje (zmanjšanje) pomena potestatis ordinis na dobiček „potestatis iurisdictionis“ pokazal kot do korenine krivo, znižanje, katero je poskusil naš častiti gospod nasprotnik v protislovju s svojimi poprejšnjimi trditvami.

K 2.) Da pristaja papežu polnost cerkvene oblasti, in da v jednotni zvezi z njim škofje vladajo cerkev; da se po takem izvaja vsa cerkvena moč ali oblast od papeža ali škofa: je jako precizno izraženo v takó strastno od nasprotniške strani napadeni brošuri, kakor dokazujejo zgoreni, iz nje posneti citati in njena pogostna sklicevanja na konstitucije Apostolskega stola, katerih merodavna avtoriteta se prav posebno naglašá nasproti škofovski okrožnici, katera prezira iste konstitucije. Ali ravno zaradi tega, ker se izvaja vsa cerkvena oblast iz jednega in istega vira, namreč od naslednikov prvaka apostolov Petra in ostalih apostolov, je bilo ravno tako malo povoda za brošurinega pisatelja kakor za nas, da bi razločevali med oblastjo, katera izvira z jedne strani iz Ordo in z druge strani iz Iurisdictionis. Nam od nasprotniške strani napravljena očitba, da bi bili mi isto razliko prezirali celó s hudobnim namenom, da bi slepili naše čitatelje, kaže se torej tudi tukaj kot sredstvice porabljeni: „Calumniare audacter, semper ali quid haeret“, da bi ista nasprotniška stran pokrivala s tem nedostatek stvarnih razlogov.

Ko bi hoteli porabljeni tako sredstvice, podajala bi nam k temu oporišče okolnost, da se z nasprotniške strani ne izvaja vsa, ampak jedino oblast iurisdictionis od episkopata, katero oporišče bi nam omogočilo vdajati ali vložiti celo disertacijo o takem preziranju in o hudobnem namenu kot povodu preziranja. Ali mi nismo nikakor v stiski zaradi stvarnih razlogov, kateri govore za nas, mi polagamo ali mislimo torej, da naš častiti gospod nasprotnik jednako pripoznava izvajanje vse cerkvene oblasti od papeža in ostalih škofov, da pa je naglašal on potestas iurisdictionis jednostranski samo zato, potestas ordinis pa je zamolčal, ker se je trudil zvišati pomen prve na škodo poslednji, da bi svečenike, katere je bil v pogledu na potestas ordinis prisiljen uvrstiti med nezasebnike ali javne, mogel vsaj v pogledu na potestas iurisdictionis ponižati v kategorijo zasebnikov.

Kar imamo in moramo očitati na nasprotniški trditvi, da so nositelji in izvršitelji cerkvene iurisdictionis samo papež in škofje,* nanaša se jedino na besedi „in izvršitelji“. Popolnoma ne gledé namreč na to, da so bili v poprejšnji dobi mnogokako udeleženi izvršbe potestas iurisdictionis diakoni, in da ta udeležba tudi sedaj ni še prenehala nikakor, kar dokazuje brez dvombe že to, da

* Pag. 70 članka „Rimskega katolika“, kjer čitamo: „Nositelji in izvršitelji cerkvene iurisdictionis so pa le rimski papež in škofje.“

nadalje obstaja institucija dijakonov, karidinalov, notorisko je pač, da so svečeniki svetnega in redovnega duhovenstva neprenehoma poklicani in zavezani na najrazličniši način k izvrševanju potestas iurisdictionis, dà, v to so prav za prav odločeni in sicer ne samo svečeniki-kardinali, člani stolnih kapitulov in redovnih prelatov, ampak tudi dekani na kmetih, navadni župniki in celó župnijski vikarji. Naš častiti gospod nasprotnik pripoznava to sam s kazanjem na to, da škofje prenašajo del od papeža dobljene jurisdikcije na svečenike in duhovne nižih stopinj; torej moremo videti v omenjenih besedah „in izvršitelji“ le toliko obtežniše ali hujše protislovje, ko cerkveno pravo, katero pozna na lestvici ordinis (Ordo) škofove, svečenike, dijakone, hypodjakone in pripadnike četverih manjših Ordines, v vsem torej osem stopinj, drži se tudi na lestvici jurisdikcije četverih stopinj divinae institutionis, namreč papeškega primata, episkopata, presbiterata in dijakonata.

K 3.) O tem, da si po škofovski okrožnici nismo mogli kaj, da bi ne mislili na izključenje iz cerkve ne lajikov, kar se priznava, dà, celó skuša opravičevati v članku „Rimskega katolika“, ampak tudi z lajiki vred na jednako izključenje svečenikov, potlačenih v kategorijo zasebnikov, izrazili smo se že zgorej. in nas veseli, da naš častiti gospod nasprotnik hoče sedaj, da se poštevajo svečeniki in celó lajiki kot pripadajoči k cerkvi. Obračamo se torej takoj k jedru stvari, spcijalno k zaznamovanju, priljubljenemu v škofovski okrožnici, vernih lajikov in svečenikov, kot zasebnikov, katero zaznamovanje smo prisiljeni poštevati tudi sedaj kot cerkveni terminologiji tuje, torej sosebnó duhovenski stan žaleče. Razloge, kateri se od nasprotniške strani navajajo v opravičenje tega zaznamovanja, na katere pa je jedva kdo mislil pri izgotavljenju škofovske okrožnice, smo zgorej razveljavili prek in prek, ko smo dokazali:

a) da nasprotniška trditev, kakor da bi bilo poštevati vsako javno svečeniško dejanje, spcijalno tudi darovanje svete mašne daritve kot sam iztok ali golo posledico potestatis iurisdictionis, je bosa ali brez opore, ne dá se združiti s sporočilom in naukom cerkve; torej je tudi nasprotniška misel, kakor da bi se mogel posvečeni svečenik še le po doseženi jurisdikciji poštevati nekako kot uradnik cerkve, dotlej pa samo primerjati se izprašanemu učiteljskemu kandidatu, popolnoma kriva.

b) Da nadaljnja nasprotniška trditev, kakor da bi bili papež in škofje ne samo izključni voditelji, ampak tudi izključni izvršitelji cerkvene jurisdikcije, je jednako brez vsake opore, dà, celó nasprotuje cerkvenemu sporočilu in veljavnemu cerkvenemu pravu, katero izrečno našteva na lestvici jurisdikcije tudi svečeništvo in dijakonat.

Ako pa so vse trditve, na katerih sloni nasprotniška argumentacija, do korenine krive, dà, kolidujejo celó s cerkvenim sporočilom, s katoliškim naukom in s cerk-

venim pravom, kar, kakor rečeno, je bilo dokazano k 1) in 2): je pač taka argumentacija označena dovolj. Ostaja torej samo spomniti še, da je bila zgorej temeljito oprovržena tudi nasprotniška trditev, kakor da bi bila pri posvetnih društvih ali družbah razdelitev njih členov v zasebne in nezasebne ali javne obče navadna, celó neizogibna. Nato smo morali tukaj zopet pokazati, ko se naš častiti gospod nasprotnik k analogiji zaznamovanja udov katoliške cerkve, z zaznamovanjem členov posvetnih društev zateka jedino zategadel, ker za čudno razdelitev členov cerkve v zasebnike in nezasebnike, katero razdelitev skuša opravičiti po vsaki ceni, ne more najti oporišča ne v svetem pismu, ne v cerkvenih očetih, cerkvoznoborskih obravnavanjih in papeških konstitucijah in v navadnem govoru o obče, dà, niti ne v spisih cerkvenih pisateljev. To dokazati pa bi bila njegova naloga, ako je hotel oprovreči našo trditev, da v katoliški cerkvi je zaznamovanje lajikov in celó svečenikov kot zasebnikov do cela nenavadno, torej razžaljivo; ali pa bi bil moral, ako mu je bilo rešenje te zadače nemožno, kar priznavamo radi, dognati vsaj dokaz, da imajo škofje jedne cerkvene pokrajine, ali tudi v pojedinosti pravico do vsakateri koli spremembe v cerkvi obče navadne tradicijonalne terminologije; ali tudi tega dokaza ni izvršil in ga ni mogel dognati.

Pač pa ni izključena možnost, da kdo v zadevi, katera obseza spremembo jezika v službi božji ali prav za prav cerkvenega obreda, poštevaja lajike ne manj kakor svečenike zaradi tega kot zasebnike, ker jim na razsodbo take zadeve, katero je pač poštevati kot causa maior nedostaja vsaka pristojnost, kar moramo priznati. Od te misli pa je naš častiti gospod nasprotnik popolnoma oddaljen, drugače bi se ne zatekal k čudnim analogijam in bi on potestas ordinis na dobiček nezaslišanega raztezanja potestatis inrisdictionis takó rekoč ne potapljal ali pogubljal v lastnosti kot potestas (moč ali sila), da bi utemeljeval svojo prečudno trditev, vsled kateri se v katoliški cerkvi poštevaja svečenik sedaj kot zasebnik, sedaj kot nezasebnik, s tem pa zmanjševal pomen svečeniškega stanu.

Dà, od gorenje misli je bil naš častiti gospod nasprotnik gotovo oddaljen, kajti njemu ne more biti neznano, da vse *causae maiores**) je razpravljati že v prvi inštanciji pri Apostolskem stolu, da vrhu tega so sudi še v veljavi posebne v brošuri, od njega napadeni, pag. 33—36 posebej navedene in razpravljane Apostolske konstitucije, katere sosebnó prestopo od obreda do obreda pridržujejo izrecno papežu; on bi bil moral torej, ako bi ga bila vodila gorenja misel, ne samo lajike in svečnike, ampak tudi škofove potlačiti in gonižati v kategorijo zasebnikov, kar bi bilo pač popolnoma uničilo njegovo namero, da je dal po škofovski okrožnici jedino škofom svetiti se kot nezasebnikom.

*) Pridržujemo si, še povrniti se k tem.

Ko bi se hotelo ugovarjati temu nasproti. češ, naj se kaže odtegnena kakor koli razsodba o dovoljenju ali prepovedi kake obredne spremembe Slovencev neposrednemu vplivu škofov goriške cerkvene pokrajine, da bodo pa vendar ti v položaju, posredno pokazati veljavo svojega vpliva, ker bodo zanesljivo poprašani o svojem mnenju: z druge strani pa je vendar jednako priznati, da bi utegnili na isto zadevo pač še bolj vplivati svečeniki-kardinali in dijakoni, in sicer prvič v svoji lastnosti kot predstojniki ali člani dotičnih kongregacij in potem kot člani svetega kolegija.

Kdor torej poštevta kot zasebnike vse, ki nimajo tu določevati neposredno, ta mora smatrati poleg svečnikov tudi škofove kot zasebnike; kdor pa hoče smatrati kot nezasebnike ali javne vse, ki so poklicani tukaj izvrševati kak vpliv, ta mora pripoznati nezasebno lastnost ne samo škofom, ampak tudi svečenikom in dijakonom, kar bi sicer popolnoma odgovarjalo tudi zahtevam cerkvenega prava, katero pozna tudi na lestvici jurisdikcije ne samo škofove, ampak tudi svečenike in dijakone. *Tertium non datur*. Sicer pa ne more nobena misel ali nikakoršno razumljenje porušiti popolne pravosti v brošuri postavljene trditve, da zaznamovanje lajkov in svečnikov kot zasebnikov je nenavadno, torej razžaljivo, ker sprememba tradicionalne cerkvene terminologije pristaja pač ekumenskemu zboru ali poglavarju cerkve, nikakor pa ne pojedinim škofom ali škofom kake cerkvene pokrajine. In to je jedro stvari, za katero jedro gre tu na prvem mestu ali, pravilneje rečeno, za katero jedro gre tu izključno. —

Došedšim do tu, se nam nehoté vsiljuje zopet vprašanje, do kakih ekspektoracij bi se bil zagnal naš strastni gospod nasprotnik, ko bi nam bilo prišlo na misel, z njegovi prej opisani podobno, v vsakem njenem delu do korenine krivo argumentacijo stopiti pred javnost? Že samo poskus, zaznamovanje in razdelitev udov cerkve, katera kot od Boga ustanovljena družba predstavlja najbolj velikanski organizem sveta, izposoditi od državno potrjenih in nadzorovanih posvetnih društev ali družeb, oziroma spremembo tradicionalne terminologije cerkve opravičevati s kazanjem na običaj pri posvetnih društvih, že samo ta poskus bi bil provzročil očitbo, da s primerom cerkve, za vse čase neposredno od Boga postavljene, z efemernimi posvetnimi društvi namerjamo cerkev kot delo božje ponižati, ako ne celó postaviti kot zaničljivo. Trditev, da razdeljujemo pri posvetnih društvih njih člene v zasebne in nezasebne ali javne, bi on v pogledu na to, da vsa društvena pravila svedočijo o nasprotnem kot laž ali celó kot nesramno laž; nadaljnjo trditev pa, da bi bil celó Kristus razdelil člene cerkve v zasebnike in nezasebnike kot perfidno presukavanje pomena zmisla izrazov zasebniki in nezasebniki nikakor ne poznavajočega svetega pisma — te trditve bi on jedva opustil ožigosati.

Trditev, da celó posvečenega svečenika je primerjati samo z učiteljskim kandidatom, ker potrebuje še le posebnega poslanja ali pooblastila, da bi mogel javno opravljati kako svečeniško dejanje, torej nastopiti nekako kot javen uradnik cerkve, bi bilo napotilo našega častitega gospoda nasprotnika do očitbe, da smo vajeni tudi v cerkvi ogledovati vse jedino z državnega stališča in da hudobno pomanjšujemo mesto svečenikovo in pomen potestatis ordinis, da s tem, jednako Luterju, tajimo tudi pomen *Successionis Apostolicae* v cerkvi, torej delamo za razširjenje herezije, se ve da z neizogibno previdnostjo, ker ni možno še očitno priti k Slovincem s herezijo. Podpiral bi svoje sumničenje s kazanjem nato, da saj se episkopat postavlja kot nositelj in izvršitelj samo potestatis iurisdictionis, sosebno pa s protislovji, nahajajočimi se v dokazovanju, ker bi mogel on (nasprotnik) pošteti vse to kot sredstvo, da se napravlja obča zmešnjava v verskih pojmih ljudstva, da bi se pripravljala tal hereziji.

In na koncu bi naš častiti gospod nasprotnik, povdarivši to, da je v vsem našem dokazovanju vsak stavek zmota, gotovo ne opustil zaklicati nam: Kdor s takimi ne samo gledé na tradicionalno terminologijo katoliške cerkve, ampak tudi v pogledu na pomen potestatis ordinis in dosledno tudi *Successionis Apostolicae* v tej cerkvi, popolnoma krivimi trditvami, kdor se s takimi trditvami nič ne pomišlja zanašati ali vdomačevati zmešnjave v verske pojme slovenskega naroda, ta dela za odpad tega naroda od katoliške vere. Vaš članek imamo pred seboj, in ta daje le prerazločno poznati Vaše teženje. Skrivajte in tajite, kolikor hočete, nikdar se ne posreči, da bi Vi oprali ta madež pred slovenskim narodom. Atentat Vaš je obrnen na našo katoliško vero, toda varujte se, kajti po sreči smo mi tukaj in, pazéč na vsako Vaših besed, ne bomo opuščali brezozirno razkrivati Vaše hudobne nakane.

Takó nekako bi se glasil odgovor na oni del članka v „Rimskem Katoliku“, v katerem se skuša opravičevati razdelitev členov cerkve v zasebne in nezasebne ali javne, kakor tudi uvrščenje ne samo dijakov, ampak tudi svečnikov v kategorijo nasebnikov, ko bi pripadal ta odgovor ne nam, ampak našemu strastnemu gospodu nasprotniku. Od nas se tega dr. Mahničú ni bati, kajti nas puščajo hladne njegovi strastni naskoki in njegovo do smešnosti sezajoče prevzetje, sumničenj pa, bodi si da bi v čitateljih vzbujali mržnjo proti nasprotniku ali pa da bi odvrčali njih pozornost od stvari, za katero gre, mi, kakor že rečeno, ne potrebujemo nikakor, ker za nas govore stvarni razlogi. Mi pripisujemo torej se ve da debele ali robate zmote in protislovja, v katere je zabredel naš častiti gospod nasprotnik pri svojem gorenjem dokazovanju preprosto tej okolnosti, da si je zaupal preveč, ko se je lotil opravičevanja stvari, katera se ne dá opravičiti celó pri porabi še tako umetno osnovanih lažnih sklepov.

Črtice iz cerkvene povestnice srbske.

(V petstoletni spomin propasti srbskega carstva.)

(Dalje.)

Slavjanska liturgija.

Ako ne že preje, vsaj izvestno po učencih ss. Cirila in Metoda, leta 886 iz Vél. Moravske in potem iz Panonije prognanih ter došlih k Južnim Slavjanom, upoznali so se bili tudi Srbi tako isto kakor Hrvati in Bolgari s posebnimi cerkvenimi uredbami apostolov slavjanskih. Vsprejemši tedaj gostoljubno i Srbija one prognance, dobila je po njih ne samo več delavcev v vinogradu Gospodnjem, nego so ji oni prinesli še tudi dedino svojih učiteljev: knjigo slavjansko in slavjansko bogoslužje. In cerkvenjaki srbski (pripomenja Ljubić 326) zapazili so za časa, da v ohranitvi staroslavjanskega jezika je njihova rešitev od cerkve grške, katera je vedno budno čakala ugodne prilike, da poplavi Srbijo kakor i Bolgarsko, in da ji narine svoj jezik. Vendar — (kakor pristavlja Mesić 245) zbok čestih domačih bojev in krvavih vojen s sosedi, kateri so drug za drugim poskušali, da si podvržejo deželo srbsko, slavjanska liturgija v Srbih dolgo ni mogla željnim načinom napredovati v duhovnem življenju. Boljša doba je tudi v tém obziru nastala v 2. pol. XII. in v 1. pol. XIII. stoletja, za vélikega župana Stepana Nemanje in prvega nadvladike sv. Save.

Da-li so Srbi s početka cerkvene svoje knjige pisali z glagoljico, kakor jo je po vsej priliki bil priredil sv. Ciril, ne daje se natanko dokazati, a je verjetno. No vendar so skoro zatem vzeli si za porabo kakor svetno tako i cerkveno sedaj takozvano cirilico, ki jo je sestavil učenec njegov Klement, vladika v Velici Bolgarski. V XI. in XII. stoletju je v Srbih že povsod zavladala cirilica. Najstareje knjige, pisane v jeziku staroslavjanskem, a tako, da se jim poznaje vpliv srbščine, niso se [povečem ohranile v izvornikih, nego le v prepisih. Omenjeni so že bili v tó stroko spadajoči Savini „Tipiki“ za Studeniški, Hilendarski in Orahoviški samostan. Med nadaljnimi knjigami za cerkveno porabo je posebno vreden spomina „Tipik jerusalimskyj svetago Savyja“ od leta 1319, iz grškega preveden po Nikodemu, tedanjem nadvladiki srbskem (rokopis na koži od 180 listov hranil se je v samostanu Studeniškem, a sedaj se nahaja v národni biblioteki pri popečiteljstvu prosvete v Belgradu). Potem je prilično mnogo Evangelijev in drugih odlomkov iz Sv. Pisma novega zakona. Izmed drugih liturgijskih knjig je dosta Triodov, Prologov, Oktoihov, Minejev itd. ohranilo se iz dobe tja do XV. stoletja. (Vid. Slovanstvo I. 283.)

Cerkvene knjige tiskane.

Ne dolgo po iznajdbi knjigotiskarstva poskrbeli so tudi Srbi, da svoje domače pismo in staroslavjanski jezik po tiskanih knjigah v narodu, a zlasti v svoji

cerkvi tem bolj utrdijo in ohranijo. Omenjati čemo tu le na kratko (poleg Ljubića I. 53 sl.) najvažnejše cerkvene knjige srbske, tiskane s cirilico v prešlih vekih, z naznako dotičnih knjigotiskaren.

Prva taka knjiga je „Časoslov“ (Horologium — Brevarium), ki ga je izdal Andrej de Thoresanis iz Asule v Benetkah l. 1493. V isti čas je začel menih Makarij v Črni Gori na povelje gospodarja té zemlje Jurija Crnojevića tiskati svoj „Oktoih“ ali „Osmoglasnik“ na Cetinju 1494; zatem „Psaltir“ 1495 istotam; in morebiti še „Molitvenik“ ali „Euchologion“. Nadalje je bilo mnogo srbskih cerkvenih knjig tiskanih v Benetkah v knjigotiskarni Božidara Vukovića in njegovega sina Vinka, l. 1519—40 in 1546—61. O Božidaru (iz roda Vuka despota srbskega, a z doma iz Podgorice v Hercegovini) veli Dositej Obradović: „krepkim svojim blagodjetelnim ramenom podpore on i sačuva od padanja kako blagočestje tako i ime roda svoga“. Knjige cirilske iz Vukovićeve tiskarne pak so naslednje: „Liturgion“ ali „Službenik“ (Missale) z evangelji 1519; „Psaltir“ s „Časoslovcem“ 1519; „Psaltir“ s „Sinaxarom“ in „Časoslovcem“ 1520; „Službenik“ 1527; „Katihizis“ 1527; „Molitvoslov“ 1527; „Oktoih“ ali „Osmoglasnik“ 1536; „Oktoih“ ali „Petoglasnik“ 1535—37; „Minej prazdnični“ ali „Sbornik“ 1538; „Molitvenik“ ali „Euchologion“ 1538—40; „Psaltir“ 1546; „Molitvoslov“ ali „Sveto pisanje“ 1547; „Službenik“ ali „Liturgion“ 1554; „Molitvoslov“ ali „Sveto pisanje“ 1560; „Tripjesnec“ ali „Tridion“ 1560; „Psaltir“ s „Troparom“ 1561; „Farizejovac“ 1561; vse tiskane v Benetkah. A razen teh in imenovanih bile so tedaj tudi po drugih krajih Srbije cirilske tiskarne (sicer le kratko časa), v katerih so prišle na svetlo te-le bogoslužbene knjige: V Gorazdju (Hercegov.) „Psaltir“ 1529 in „Molitvenik“ ali „Trebnik“ (Rituale) 1531; v Rujani (Srb. bl. Užice) „Jevandjelie“ 1537; v Mileševu (Herceg) „Psaltir“ s „Sinaxarom“ (dnevnim in postnim) s „Troparom“ in s „Časlovcem“ (sodržujočim dnevno in nočno službo) 1544, in verjetno „Minej“ 1544, pa „Molitvenik“ 1545 in „Psaltir“ 1557; v Biogradu (Berat v Arbanaski) „Evandjelie“, o 1552; v Skadru (Makedon.) omenjeni „Tripjesnec“ ali „Tridion“ znova 1561, 63 in „Pentikostar“ 1563; pa v Mrkšini cerkvi (v podkrlju Črne Gore) „Tetrojevangelj“ (2. izd.) 1562 in „Pentikostar“ ali „Triod cvjetaja“ 1566. Vse té knjige so priskrbeli ponajveč svečeniki menihi.

No, kakor so Turki silneje širili in utrjavali svojo moč po jugoslavjanskih pokrajinah, tako so tudi ponestajale národne knjigotiskarne. In ker ni bilo tiska, moralo je sčasoma naravski uzmanjkati cerkvenih in nábožnih knjig, o katerih so izključno delovale one cirilske

tiskarne. V tem pak Rusi navalijo tiskati cerkvene knjige na preinačenem slavjanskem jeziku (zmesa staroslavjanščine in ruskega govora), katere Srbi, ne imajoči svojih, začno kupovati in upotrebljavati ter se s tém učiti novemu cerkvenemu jeziku; in tako so ne samo malopomalo zabili na svoj jezik cerkveni; nego i omrzelo jim je prema temu novemu. Na tá način so v kratkem cerkvene knjige srbske izgubile ono osebito sliko, katera je do tedaj označavala srbsko recenzijo, ter se je na tá že oddavna v Srbiji vladajoči srbizem ulegel še blodnejši od njega rusizem, kateri je v Srbiji okončal pokvarjenost cerkvenega jezika in národne književnosti (Ljubici I. 328.). No vsejednako so Srbi vso službo božjo vršili v duhu sv. Metoda, v jeziku slavjanskem; kateri običaj so ohranili do današnjega dne. Pa jim se torej pri sv. maši tako veličanstvenohvalno ori: „Slava v vyšnjih Bogu“, kakor zopet: „Gospodi pomiluj“ milozaupno zveni pri raznih molitvah!

Pregled srbske hijerarhije.

O stanju srbske pravoslavne cerkve iz noveje dobe podaje nam M. Pleteršnik v knjigi „Slovanstvo“ I. 210, 211 po raznih virih naslednji pregled:

Začenjajoč v Avstro-Ogerski; so v Istri pravoslavni stanovniki sela Peroja, naselniki, po kugi l. 1658. od benetškega dožda s Črne Gore in Boke Kotorske sem poklicani; katerih je l. 1869. bilo 269. Tudi v Kranjski je kakih 300 pravoslavni Srbov in Hrvatov. V Dalmaciji je pravoslavna cerkev pod šibeniškim vladiko, ki pa navadno biva v Zadru in je v kanoničnih stvareh bil do nedavna podložen patrijarhu v Karlovcih; v naj-novejšem času pak so dalmatinske pravoslavne združili z bukovinskimi pod jedno metropolijo; l. 1869. jih je bilo 78.305, ki so največ Morlaši v nekdanjem zaderskem okrožju in prebivalci kotarskega okraja. V Hrvatski in Slavoniji imajo pravoslavni verniki karlovaškega vladiko, ki stoluje v Plaškem, in pa vladiko pakraškega; njih število je (l. 1869.) bilo 175.619. V bivši srbsko-hrvaški Vojni Krajini dohajajo patrijarhu v Karlovcih in pa vladikama karlovaškemu in pakraškemu; število njih (za 1869) bilo je 326.209. V Ogerski, t. j. v prejšnji banatski Vojni Krajini, v Bački in Banatu in po bližnjih naselbinah spadajo pa pravoslavni Srbi pod vladike vršaškega, bačkega, temešvarkega in budimskega; vseh skupaj jih utegne biti 424.700. A vsa pravoslavna cerkev v deželah Ogerske krone, štejoča okolu 926.588 vernikov (leta 1870.), spada pod Karlovskega patrijarha. Cerkvenoupravne in šolske stvari ravná „srbski crkvenošolski sabor“, v katerega volijo svetovnjaki in duhovniki svoje poslance.

V Srbiji, sedanji kraljevini, je pravoslavna cerkev vsled pogodbe od leta 1832. (in 1836.) le v kanoniški zvezi s Carjigrajskim patrijarhom, kateri iz Srbije dobiva na leto 8000 pijastrov. Knez sedaj kralj, ima višje nad-

zorstvo nad cerkvenimi in šolskimi stvarmi. Pod Belgrajskim nadvladiko, kateri ima naslov „metropolita vse Srbije“, stojé ostali vladike v Šabcu, Užici in Negotinu, ki so z metropolitom skupaj „národni sinod“, kateri metropolita in vladike izbira, knez — kralj — pak jih potrjuje. Metropolitu pošlje, ako je bil po redu izbran, carjigrajski patrijarh pismeno svoj blagoslov; vladike pak posvečuje metropolit. Sinod je v obče najvišja cerkvena oblast za Srbijo. Cerkveno imovino (blizu 2 mil. gold.) upravlja cerkev celó sama. Razven nekaj tisočij katolikov in nekaj stotin protestantov, največ tujcev, vsi so Srbi v kraljevini pravoslavni. Leta 1870. pa je Srbija imela 1,306.674 prebivalcev, med njimi okolu 130.000 Vlahov (Rumunov). 27.000 Ciganov in 3500 Nemcev.

V Črni Gori stoji pravoslavna cerkev pod „metropolitom Crnegore, Škenderije in Primorja“, kateri ima pod seboj arhimandrita in 5 protoprezviterov in stanuje v samostanu na Cetinju. Vsako delo ima vsaj po jedno cerkev, in v vsaki nahiji je nekaj samostanov; toda ni v vsakem samostanu menihov. Šteje se 11 samostanov in 3 eremitaže. Pravoslavni ok. 190.000.

Bosenski pravoslavni spadajo pod Carjigrajskega patrijarha in imajo 4 eparhe (vladike), namreč v Zvorniku, Mostaru, Novem Pazaru in v Sarajevu. Sarajevski vladika ima metropolitno čast. Ker so patrijarhi Grki, tudi največ Grke postavljajo za eparhe. Število pravoslavni v Bosni je leta 1865. bilo 571.756. Imeli so 14 samostanov, 16 cerkev (razven samostanskih), 437 far, 470 popov in 51 kaludjerov. (Pri oddaji eparhij vlada podkupljivost in po tem vzgledu tudi pri oddaji fár),

V turških deželah so nekdanj vsi pravoslavni spadali pod Pečskega patrijarha. Ko se je pak Arsenij Crnojević (1690) s 36.000 srbskih rodbin preselil v Avstrijo, prišli so ostali Srbi pod patrijarha Carjigrajskega. V Stari Srbiji in Albaniji sedaj utegne biti kakih 100.000 pravoslavni.

Bogoslovni zavodi za pravoslavne duhovnike srbske so: v Zadru, Karlovcih, Plaškem, Zomboru, Vršču in Aradu, v katerih je bilo l. 1872. okolu 80 slušateljev. Nadalje je v Belgradu bogoslovnica, s 194 slušatelji l. 1867., s semeniščem. Tudi na Cetinju je bogoslovnica, kjer se mladeniči odgojujejo za duhovenski in učiteljski stan. In naposled je še v Banjiluki bila ustanovljena bogoslovna šola, ali Turki so ji delali zapreke — do avstr. poseda. (No sicer gl. zgorej dotično o duhovnikih!).

Vera in národnost.

Vsakemu narodu je urojeno čuvstvo vere. Vér je na svetu sicer več in zeló različnih; ali ni dvojbe, da je med vsemi najbolja, najumnejša vera Kristova. Srbski narod — tako govori preje omenjeni list „Glas Naroda“ (v Novem Sadu 1874. br. 3.) — srbski narod, katerega je priroda obdarila z bistrim razumom, izpoznal je tudi, da je kristjanska vera najrazumnejša, pa je naskoro po

prihodu svojem iz zatatranske svoje domovine, iz Bojke, vsprejel tó vero, „krstom se prekrstio“.

„Doba, v kateri je narod srbski kristjansko vero vsprejel, more se imenovati najodsodnejša v življenju srbskega naroda. Narod je bil razcepljen na dele, na razne županije. V vsaki županiji je vladal pojedini župan od delno, zasebno. Ni bilo tam jedinstva in sloge; nasprotno, bil je razdor, nesloga. Tedaj so začeli apostoli Kristove vere isto v narodu srbskem propovedati. Pa česa so učili oni srbske pradedove? Učili so jih medsebojne ljubavi. Gotovo, ako le komu, Srbinu je ta nauka bila silno potrebna, Srbinu, kateri je od medsebojne mržnje, od nesloge svoje na glas izšel po vsem svetu (— kakor žalibože i Slavjani v obče!). A kristjanski nauki ima se torej mnogo zahvaliti, da je Srbstvo pod Nemanjo in Dušanom se ujedinilo; kajti da njih nauka kristjanska ne bi bila ublažila, da njim ona ne bi bila src ljubavi bratski naklonila: ne bi ni vsa moč in sila Nemanjeva in Dušanova imela v tem vspeha:

Kedar je srbski narod že jedenkrat pravoslavni nauki kristjanski dal mesta v svojem srcu, kedar mu je ona za-nj prirasla: tedaj ni bilo sile zemeljske, katera bi jo mogla iztrgati odtod. Mar ni rimski papež tolikokrat Srbov nagovarjal, da se odreko svoje vere in svojega zakona ter da vspremejo latinščino (t. j. veroizpovedanje katoliško)? Ali so mu zahman bila vsa nastojanja. — A kaj je Srbe oduševljavalo, kedar so se borili proti ljutemu sovražniku svojemu, proti Turčinu? Mar ni poleg narodnosti i vera srbska, vera pravoslavna? Pa kedar je Srb in Turčin podlegel, kedar mu je Turčin razdril državo, kedar mu je požgal vasi in mesta, kedar mu je odvezel vse, kar mu je mogel odvzeti: kaj je tedaj

še preostalo nesrečnemu Srbinu? kje je on iskal lečila svojemu bolnemu srcu? Iskal je daleč od cest in stez, daleč od vasij in mest, iskal je je v gori temni, kjer se v neprohodnem gozdu skriva samohrana cerkev, kjer je zaostal v nepoznanem gorskem kotiču kak sveti — samostan. Tu-sèm je Srb in skrivoma prihajal, tu poslušal srbske svečenike, peval svete cerkvene pesme, prosil svojega srbskega Boga, da mu zopet pošlje boljše dneve, boljše srečo.

Da je Srb in v teh nesrečnih dnevih vero bil premenil, da je on prestopil v katero koli drugo vero — gotovo bi ga do sedaj nestalo, ali vsaj ne bi to bil, kar je sedaj. Kaj je od onih Srbov, kateri so vsprejeli vero Muhamedovo? Oni govorijo srbski in ne znajo drugega jezika; oni se držijo srbskih običajev; oni so po narodnosti svoji pravi pravcati Srbi. A da li sa oni držé za Srbe? Reci kateremu muhamedanskemu Srbinu v Bosni, da je Srb in, pa boš videl, kako se razjari in kako te bode zagotavljal, da je on pravi Turčin, da je on „Turkuša“, kakor i oni, ki se je rodil sredi Anatolije, v Aziji. A kaj da rečemo o onih Srbih, kateri so prestopili v katoliško, v latinsko vero? Držijo li oni sebe za prave Srbe, za take iste, kakeršni so jim i njihovi pravoslavni bratje? Nikakor! I oni se držé za nekaj drugega. Oni se nazivajo Šokci in vsakojako drugače, samo ne Srbi.

Pravoslavna vera je dakle tako reči Srbstvo obdržala. —

Tako srbski glas. A s tem končujemo té črtice iz srbske povestnice cerkvene.

Andrej Fekonja.

† Mihail Evgrafovič Saltikov (N. Ščedrin).

2. maja pokopali so v Petrogradu velikega ruskega pisatelja in domoljuba Mihaila Evgrafoviča Saltikova, kateri je v literaturi imenoval se N. Ščedrin. Več nego trideset let budil je Ščedrin s svojim visokosatiiričnim darom narodno samozavest; več nego trideset let trgal je raz obličje licine laži, licemerja, narodnemu grabiteljstvu, neumnosti in izdajstvu. V Ščedrinu, kateremu se je izpolnilo 63. leto, izgubila je ruska literatura velikansko moč, katera se ne da nadomestiti, izgubila mogočen dar, ki je bil skrajno živ, originalen, in katerega ni mogla zlomiti ni bolezen, ni starost, dar, kateri je vedno rastel, vedno uveličaval se, vedno se krepil. Ruska literatura nima več človeka, ki bi tako jasno in natanko mogel opazovati novo občestvena javljenja in napravljenja, nove tipe, človeka, ki bi vse to slikal tako silno, verno, avtoritetno.

Iz Rusije. [Izv. dop.]

Do 1868. leta služil je Saltikov-Ščedrin činovnikom: bil je sovetnikom guberskega pravljenja, predsednikom kontrolne palate in v dveh gubernijah vicegubernatorom; ostavil je službo v visokem činu „dējstvitelnago stat-skago sovjetnika“, kar je jednako v Rusiji generalskemu činu. Da-si je njega ostra, satirična beseda ranila tega ali drugega ministra ali velmoža, vendar zaradi tega mu v službi zla niso delali. Slišal je očitanja, premestili so ga z jednega mesta na drugo, no vselej višo službo, dokler veliki pisatelj ni sklenil posvetiti se popolnoma literaturi, znaje, da tako svojej domovini prinese največ koristi. O domovini, o blagu ruskega naroda je skrbel vse svoje življenje in trudil se je v pravem pomenu besede za domovino do svoje smrti.

Ščedrin je imel mnogo vragov. Zakaj? Zato, ker ima Rusija, kakor marsikatera druga dežela, posebno

pleme ljudij, ki se sami ne le imenujejo, no celo resnobno imajo za domoljube. V Rusiji jih je jako veliko, vprvič zato, ker je Rusija velika dežela, vdrugič pa, ker je v današnje čase obče borbe za obstanek domoljubje tak obrt, ki terja najmanj kapitala in daje največ obresti. Tak domoljub mora imeti naslednja kačestva (lastnosti): une langue bien pendue, žep brez dna, namestu srca pa pa pomojno (za pomije) jamo, od koder bi brez konca in kraja nečistota cirkulovala najprej v glavo, odtod pa s centribežno silo v roke, da bi mogla pisati razno kleveto, laž, izvoščičjo (kočijaško) rognjo in ob jednom skubsti do poslednjega puha tiste, katere „ljubiš“, potem v noge, da bi mogle hoditi po vsakem blatu in prestopiti vsak prag.

Te vrste ljudje, ki se plodijo s skorostjo domačega zajca ali salzgries-skega Žida, imajo to slabo, ali iz njih točke zrenja, prekrasno navado, da hote od vseh, da bi se jim zdelo črno, kar je bilo in narobe. Da-si so oni sama čista ljubav, vendar imajo neizrekljiv vir najzagrizenejšega sovrašstva k vsem in vsakemu v sedanjem, prošlem in bodočem, vblizi in vdali, tako da jim je včasih v utešenje svoje ognjene strasti celo treba oblajati človeka, ki ga ne znajo, in ki ima dovolj krščanske krotkosti, da bi ne vdihal njih zraka in tlačil njih zemlje; drugikrat, da-si imajo oči obrnene zmerom k nebesom, s katerimi so oni, po svojih trditvah „im directen Verkehr“, lezejo pod zemljo in odkopavajo odtod gnjila trupla, da bi na njih demonstrovali, da je vsakdo „norec“, kdor ne misli in čuti tako, kakor zahtevajo oni. V tem poslednjem je med njimi in starimi pagani celo nekatera raznica (razlika): oni so govorili: „de mortuis nil nisi bene,“ ti pa mislijo drugače, „po novem“.

Pleme ljudij, ki so črtili Ščedrina, boji se najbolj sveta; oni ne hoté, da bi ljudje, katere oni ljubijo, „videli njih dobra dela“. Najhujše je takemu človeku, če se mu posveti v lice; raji bi videl, da bi se mu v cerkvi ramnice odtrgale ali da bi mu o času najbolj ostroumnega govora izvalili iz ust vstavne zobe. Razen domoljubja odlikujejo se posebno še vladoljubjem, služijo torej dvema gospodoma, dasi, kot sveti ljudje, često čitajo, da „niktože ne mozet služiti dvema gospodinoma.“ Služijo narodu, kateri oni ljubijo, in katere on prezira; služijo vladi, katero tudi ljubijo in katera jih tudi prezira: man braucht sie, aber man verachtet sie. Vero imajo na jeziku, doma so, ubi bene, sicer pa se ravnajo v vsem po načelu „do, ut des“.

Ščedrin je služil sam vladi in služil tako, kakor daj Bog vsakemu, tujih kozarcev za nje zdravje pa ni zbijal nikoli. Vendar pa je on nepoštedno odkrival vse gnjile strani ruske administracije, katero je obsojeval tako natanko, kakor dr. Mahnič ženske, in iz ravno tacega vzroka. Smejal se je nad skledolizjem „patrijotov svojega otečestva“ in šibal njih podkupnost, ovadštvo vohunstvo, njih laž in licemerstvo tako žestoko (neusmi-

ljeno), da je marsikateri kljun nehal zobati tujo pšenico. Sam sin dvorjanina in pomeščika, a nikoli ni prizanašal temu privilegiranemu ljudu. Samo svečenikov se ni dotikal, tega pa ne, niti živih niti mrtvih, naj bi imeli pri smrti pod zglavjem kar bi hoteli; tudi mužika ni obiral v svojih proizvedenijih, ker je videl v njem največ domoljubja in največ iskrenosti v službi carju i otečestvu. Nikogar ni obrezal, dasi je več ko trideset let bril vse kosmate.

Njega „dobroželateli“ — in teh je imel mnogo, kakor vsak človek, ki je zrastel vsaj na palec više od drugih — njega dobroželateli raztrošali so v svojih glasilih, da Ščedrin Rusije ne ljubi, sicer bi ne razkrival ran nje „domoljubov“. Ruski patrijoti govoré: La patria — c'est moi. No ljudje, ki še niso zapili svojega razuma, soglašali so se, da to je treba predreti, da bi gnoj iztekel iz njega s stržnjem vred; spoznali so, da „ašče rakà tvojà soblaznjajet tja, usekni ju.“ In zginili so vragovi genijalnega satirika, kakor megla od solnca, in slava Ščedrina sije na vso Rusijo in daleč za njo. Pokopali smo ne samo velikega pisatelja, največega pisatelja poslednjih let, pokopali smo prijatelja, zdravnika, učitelja. Od vseh strani obširne Rusije čitamo, da so se po blagem pokojniku služile zaupokojnice; take vesti prihajajo iz vseh ruskih kolonij v stolicah Evrope; vencem, s katerim so zasipali tako rekoč pokojnega genija, ni števila; ves Petrograd, ne samo nezavisni, no i služéči praviteljstvu, spešil je pomoliti se za upokoj njega duše in spremiti ga k večnemu počitku; vseučilišča, vsa viša učebna zavedenija (zavodi) in mnoge gimnazije poslale so telegrame sožalenja. Takega pogreba stolica naša ni še videla. To je najboljši dokaz, da istina in pravica ima vselej več poklonikov, nego laž in licemerje. Dajte le svobodo dokazati.

Ščedrin je umrl, duh njega živi, duh njega veje povsodi, kjer tli še iskra božja. Njega brezsmrtna dela: „Gubernskije očerki“, „Golovlevi“, „Pompaduri i pompadurši“, „Pošeouskaja starina“, „Za rubežem“ bodo vselej pravi vademecum vsakemu, kdor hoče videti, kdo ljubi Rusijo, kdo ima pravico nazivati se domoljubom: licemer, klevetnik, ovadah in podkupna duša, ali pa tisti, ki hodi naravnost, govori naravnost in deluje odkrito brez straha, da to temu ali drugemu ne bode všeč, ali da izgubi ta ali drug beneficij. Ščedrin ni služil ljudem, no služil je istini; zato pa je imel mnogo vragov, kaj mnoge je zadel. No mnogo vragov, mnogo česti, pravi poslovica; ose, govori nemški pesnik, slabega sadja ne glojejo. Kako pa je ljubil svoj narod, dokazujejo najlepše prekrasne besede, katere je napisal v oporoko svojemu sinu: „pače vsegò (najbolj) ljubi rodnò j jazik.“

Dasi Slovenci Ščedrina premo ne poznajo, vendar bi jih njega literaturna dela naučila mnogo, jako mnogo. Iz njih uznajete rusko občestvo, iz njih uznajete, kako se domovina ljubi, a kar je najvažnejše: oni nam poka-

žejo, kdo ljubi domovino. In to znati je stvar prve važnosti. Celo denar se ne daje vsakemu kar tako, meni nič tebi nič; kdor pa oddaje domovino, nje sedanje

(sedanjost) in bodoče (bodočnost) v roke, tisti naj bi „pače vsegò“ pomislil in razmislil, da-li so te roke čiste!
?!

Vprašanje brez odveta.

Dan današnji je poln raznih vprašanj; imamo vstočno in zapadno, južno in severno vprašanje; vsa ta vprašanja trebujajo odveta, in odvet bi se dal skoro, kratek in jasen, da ne stoji poleg vsakega vprašavnega znaka tudi klicavni znak, rekel bi, kakor državni pravdnik poleg časniškega članka. Vprašuje se povsod, vprašuje vsakdo, a odgovarjati se mora to, kar je „zadano“. V tem odnošaju je življenje zares šola. Dobronravni in pridni učenci, ki odgovarjajo to, kar se mora odgovarjati, hvalijo se, dajo se jim celo po nekdanjem običaju nagrade, kar je v navadni šoli uže davno odpravljeno; poredni učenci pa se kaznuje: zavezuje se jim jezik in izbijajo se jim zobje. In tako je prav; disciplina mora biti; občestvo brez discipline je kakor riba brez vode. Življenska šola mora biti, kakor nova goriška „cerkev“, gospodujoča in kaznujoča, ali, po domače rečeno, bijoča in bita.

No poleg omenjenih vprašanj, ki tiče na vse štiri strani sveta, imamo še mnogo drugih vprašanj, na katera se lehče odgovarja. Ako damo odgovor, kakor ga terjajo vprašatelji, pohvalijo nas; dadó nam lepe naslove, napišo nam „spričevalo“, da smo ravno tako dobri kristjani in vrli domoljubi ko oni; ako pa jim ne ugodimo, nimamo se bati telesne kazni, nego le proste izvoščičje rognje, pri kateri se lahko tolažimo z besedami: „pes laja — veter nosi.“

Prvo tako vprašanje: ali je res, da so sedanji časi hujši, nego nekdanji. Tako trdijo stari ljudje, mladi zanikavajo, mi pa, ki smo srednje starosti, to je, ne stari ne mladi, ne goreči ne mrzli, držimo se lahko zlate sredine in porečemo: tistemu, ki ne pozna duha vremena, sevé da je hujše, nego je bilo celo pred dvajsetimi leti.

No, kdor pozna duh, blaženstvoval bode ko tristo Faustovih s In kako prosto je poznati ta duh; kakor česenj je rezek, oster kakor „assa foetida“. Vzemí svoje poštenje in svojo vest in zakopaj ju kar se da globlje. Človek z vestjo in poštenjem dandanes pač še lahko životari, ali žiti po človeški se ne da več „come il faut.“ Ni kruha ni spoštovanja, ni cene poštenje in vest dati ne more več. Človek z vestjo je kakor petelin: poje in poje, ohranjuje svojo čredo od raznih roparskih kljunov, primoran je vedno brskati v nesnagi in v gnoju, kar gotovo ni posebno prijetno: nazaduje pa gospodujoča in kaznujoča roka gospodarjeva vzame topor in odseka mu glavo. Stare in brezsočne kosti dobodo mlatiči ali drugi delavci, nakuho pa si vzame gospodar, in petelinja pesen je speta. Ne tako kapun: njega pitajo, njega branijo, kličejo ga k najboljši piči, in, dasi ne seje ne žanje, nastaja se mu na kosti žir in meso in na vse zadnje, glej, pošljejo ga celo „na Dünaj“ na mizo k velikim gospodi; češ, glejte, kaj mi imamo in kaj moremo dati. Kapun pa se pod nožem tolaži, da „dulce et decorum est pro patria mori.“

Torej — vrzite vest in poštenje proč; to ni tako težko, sicer bi število takih nraštvenih skopcev ne bilo toliko, ko je. Kdor ume zamašiti usta svojej vesti, za-

maši jih vselej lahko i tistim, ki mu to očitajo, ako se bojite tega.

Drugo vprašanje: k čemu je bil drevnjim Rimljanom rek: „de mortuis nil nisi bene“.

Izvestno je, da je ta rek spoštoval vsakdo, od prvega senatorja in patricija do poslednjega pristaša „bose komande“ nepozabljivega Katiline.

Vidite, rek ta-le, po sebi čisto plemenit, človeški in celo kristjanski, spoštovali so Rimski pagani zato, ker niso slutili, da se bodo čez dve tisoči let nad njim smejali pokrovitelji njih jezika. Ljudje, ki večno trkajo na prsi svoje in kriče: „maj sma maj, lonce peljama“, in ki na vsakem koraku pribegajo pod zaščito svoje dolgopole suknje, sami lezejo pod zemljo in kakor sibirské hijene kopajo iz mogile svečene osebe svojih „vo Hristé bratjev“, da bi jih v kliniki duševno bolnih demonstrovali kot „norce“. Zakaj? Zato ker so ti svečeniški pod zglavje položili „rusko biblijo“ namesto litra „Dolajna“. Seveda, kdor se ne boji odkopavati mrličé in vsenarodno plevati jim v usta, ki so péla vsak dan slavo božjo po latinski, onemu tudi ni težko psovati onega, ki se zaščitati ne more, ker ne vidi, odkod strupeni plevki leté.

To, recimo, izvira jedno iz drugega. Pošteni ljudje borili so se vselej javno, odkrito, niso se bali sodbe pričujočih. Na to so bili poštenjaki, ki se niso sramovali, ako so jih zmagali. Zdaj vidimo mišljenje kapunje in dela kapunja. Vidimo, da novodobni poštenjaki ne samo žive, no celó mrtve sigmatizuju za norce; ne samo svet-ske, no i duhovne svoje nasprotnike, no pri vsem tem pobožno obračajo oči gori, da-si je njih srce doli. Ko človek vest vrže proč od sebe, pomrači se samemu um, zato nij čudo, da skače iz uloge K v ulogo Ceneta.

Jedno iz najvažnejših vprašanj, na katero je odvet dovoljen, to je takozvana žensko vprašanje. To vprašanje je Bog rešil uže v raj; videl je, da človeku ni „dobro, biti jedinu“, in dal mu je ženo. Vposledstviu vidimo v bibliji starega zaveta celo vrsto bogougodnih žensk, n. pr. sestro Mojsejevo, daljše dobro Ruto, junaško Estero in mnogo drugih. V novem zavetu vidimo, da je naš Spasitelj sam besedoval z blódnico pri vodnjaku, prilaskal in zveličal blódnico Marijo Magdaleno; gostil je pri Mariji in Marti; v domu Simona Prokaženega (Gobovega) dal si je od ženske vlti olja na glavo; ženske so se udostojile prve uznati, da je Spasitelj vstal iz groba in jim je Angel poročil, da neso radostno vest učencem Hristovim. Novi zavet nam kaže svete podobe proročice Jelizavete, svete Ane in ideal vseh dobrodetelij, iztočnik našega spasenja, zaščitnico „roda hristijanskago“, Presveto Bogorodico in Prismođevo Marijo. Njo, a ne kakega doktorja „kaznujoče cerkve“, udostojil je gospod dati svetu spasenje, njo, žensko! In ako daljše idemo v zgodovino cerkve, vidimo celo trumo svetih žensk, katere kot svetnice časte vse stare cerkve, to je zapadna in vstočna; svojimi očmi vidimo, da se ženske posvečuju služenju Božjemu v samostanih in služenju bližnjemu v

šoli in — na vojnem polju, kjer jih neprenehoma čaka težka bolezen in smrt, ne govore uže o strašnih trudih in težavah. V občestveni žizni ženske izpolnujo dobrovestno in natanko vsako dolžnost, katero smo jim prepustili možki. Ako pa imajo ženske nedostatke, kakoršnih mi nimamo, moj Bog, kaj bi bilo z življenjem, da imamo mi poleg svojih nedostatkov še ženske nedostatke!

Možki pijanstvujo, kartájo in delajo reči, kakoršnih ženske celo po imenu ne poznajo. Celó učení naslov možkih v tem ne moti. Ako ženske ljubijo govoriti več nego mi, bodimo pravični: ženska govori reči neznačilne, možki pa, to so taki jezikoblódi, da ta ali drugi, posebno če ima kako avtoriteto za seboj, v jeden dan nakleplje več gnjusnega in breznavstvenega, nego vse ženske celega sveta v celo stoletje. Novih cerkvá n. pr. kaznujočih in gospodujočih ženske dozdej niso izmišljali; v njih takega sataninskega napuha ni, trupel umrlih svečnikov tudi niso še vlekli izpod zemlje, da bi jih vsenarodno rogale; njih roke so prečiste za tako bogopokleto delo. Imamo v číslu naših narodnih žensk tudi mnogo iskrenih domoljubek. Tako se je ime ljubljanske gospé, pokroviteljice bednih slovenskih dijakov, poslednje vreme često omenjalo.

Da nimamo več domoljubnih žensk, temu pričina niso one, nego možki. A čudna čast, opljevati in oklevetati ves slovenski narod pred celim svetom pod farizejsko krinko vseh kristijanskih čednostij, pala je na delež — možkih! O tem se je nedavno še govorilo, in ta črna stran ostane na vselej zapisana v slovenski zgodovini. „Svojà svojih ne poznaša.“

No, ali je treba pogledati še na družbinsko življenje, da bi se ženska mogla oceniti? Le človek, ki se je popolnoma ozveril, človek, v katerem ni iskre božje, človek, ki v svojem gorostasnem napuhu in v svojej neizmerni gluposti meni, da se solnce, luna in zvezde sučejo okolo njegovega doktorskega — lucus a non lucendo — naslova, le tak človek more pozabiti, da ga je v težavah in bolečinah nosila ženska — mati, da ga je v težavah in bolečinah rodila, da je noč in dan tresla se nad tem svojim „zakladom“, da je, posle neposilnih dnevnih trudov po noči in ga vlekla iz „morja“; le tak človek more zabiti, da je vse to delala — ženska!

In taki ljudje imajo dandanes v narodu tudi besedo, celo važno besedo, ker za njimi stoji krepka stena. Znak vremena je to, da se pojavljajo na svet božji taki skvernoslovi, taki jezikoblódi; znak vremena je, da imajo te nizke duše svoje pokrovitelje, poklonike, zaščitnike, znak vremena, da se okolo te gnojne kopice zbira ropokleskaje cela truma škodljivih komarjev in gleda z duševno radostjo, kako se vzdiga blagoslovljena desnica novega Ivana Groznega, kako jemlje nož in reže jezike ženskam, kako jim glavo uklepa v natvezavnice in jih, kakor kako Barbaro Ubrik, zazidava na dvanajst me-

secev med štiri zidove, da bi se ne mogle obrniti „ni na pravo ni na levo“. Odkod gre vzrok temu slovenskemu botokudstvu? „Quod natura non dedit“ — to je baje ves vzrok. In nam „natura non dedit“, da bi bili posebno razpoloženi k farizejem in knjižnikom, vendar noža v roke proti njim ne vzamemo, dasi naša roka ni blagoslovljena, no čisto navadna človeška roka.

Človek z dobro vestjo, človek s čistim srcem, človek, ki iz hrama božjega, kateri je on, nij stvoril zborišča raznih divjih strastij — tak človek ne bode odjemale od bližnjega tega, kar mu je dal sam Bog: pravice govoriti svoje misli, javno, o komur ugodno. On se tega ne boji; smelo vstane, recimo sredi Goriškega Travnika, naj pred njega očmi prodefiluje ves ženski spol od rajske Eve do poslednje slovenske „Špele“. Licemeri! vi vidite ženske jezike, svoje jezikoblóde pa stavite više od celo svetega pisma, katero vi, za svoj cilj, zlorabite, kazite, nasilujete! Vaša strastna želja je rezati, uklepati v natvezavnice, zazidavati. Ali je to učil Kristus, ki je iskal celo grešnike, iskal blódnice, govoril z njimi, učil jih, On, Bog! Vi se stavite više od njega, Boga krotkosti, Boga ljubezni, Boga milosti, ki je umiraje za spasenje tudi Vaše umazane duše prosil svojega nebesnega Očca: „Otec! odpusti jim, ne vedjat bo, čto tvorjat.“ Zares, oni niso vedeli, ti vragovi Njegovi, Vi pa dobro znate, Vi, doktorji bogoslovja. Ni čudno, da si snujete novo cerkev, cerkev kaznujočo in gospodujočo, Vi, ki v vsakem človeku vidite bitje, ki ni dostojno odvezati remnjev od Vaših podplatov, bitje, katerega treba uničiti, ako Vaše bijoče roke ne l. . .

Pride vreme, in ono ni daleč, ko zagnani, zamučeni, opljevani slovenski narod obrne svoje oči od Vas in se oklene svojih pravih pastirjev, katerih ima mnogo mnogo, posebno po vaséh, pastirje, ki živé z narodom in za narod, katerega sinovi so pastirji, ki ljubijo svojo stado in so gotovi „život položiti za ovcí svojá“.

Brezsilna zloba vas muči, vi vidite, da pristašev med poštenimi ljudmi, med ljudmi, ki ne nosijo Skarijotovih srebrnikov na mestu srca, nimate in nikoli imeli ne boste.

Naša dolžnost, dolžnost vseh ljudij, ki se ne boje pokazati na oči poslednji ženski in prvemu arhijereju ali ministru za svoje istino kristijansko in dinastično mišljenje, dolžnost vseh teh ljudij pa je, kazati s prstom na ovce v voléji škuri, na te grobove, ki so odzunaj povapljeni, v sredi pa polni s in npravstvene gujilobe.

Kako imajo botokudi še pokrovitelje in jedino-mišljenike sploh, to je vprašanje, na katero uže odveta ne morem najti. Po mojej misli se ta breznavstveni zbrod ni rodil od ženske, kajti, da ima mater, sestro, hčer, on bi ne pristaval k človeku, h kateremu, brez krajne opasnosti, ženske poslati ni mogoče.

„Imejušcij úši slišati, da slišit!“

Roščin.

Pogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

„Slovenci ob preosnovi začetne šole.“ Pod tem naslovom je objavil „Sl. Nar.“ 10. in 11. maja t. l. daljši članek kot glas iz učiteljskih krogov, ki je jako važen in vreden, da ga premišljujemo dobro po Slovenskem.

Spis odločno protestuje, da bi se povečala deželnim zborom oblast gledé na šolstvo. Skušnja namreč nas uči, da razni deželni zastopi v deželah s pomešanim prebivalstvom vsiljujejo in pošiljajo v razne kraje učitelje ne s stališča dobre vzgoje, ampak z narodno-poli-

tiškega stališča dotičnih večin prebivalstva, vsled česar trpi vzgoja otrok pri manjšinah deželnega prebivalstva. "Vsled povečane oblasti bi taki zastopi še bolj pritiskali na manjšine in slabše vzgajali; še bolj bi pošiljali slovenske učitelje s kraja v kraj. Taki deženi zastopi bi potem s svojimi vernimi nadzorniki narekavali lahko celo kakovost učnih knjig tudi za manjšine, takó da bi se otroci ne tujčili le po jeziku, ampah tudi po duhu — kar bi vzgajalo neznačaje, ker bi tudi s slovenskim jezikom vsiljevali otroški naravi duh, ki ni primeren otročji narodni individualnosti. Ker slaba vzgoja škoduje tudi interesom države, hoče minister Gauč nasproti deželnim avtonomistom povečati državno oblast, kakor kaže z najnovejšimi predlogami. "To gotovo hudo zadene vse češke, poljske in nemške avtonomiste, Slovence pa mora prijetno iznenaditi." Jednoličnost osrednje vlade ne škoduje toliko, kakor pa jednostransko podeljena moč deželnih zastopov. "Le poglejte učiteljstvo na Koroškem! Zakaj je vse v nasprotnem taboru, zakaj ni 130 tisoč koroških Slovencev poslalo niti jednega učitelja k zborovanju (učiteljske) „zaveze“? Centralna šolska oblast ni tega kriva, pač pa domača deželna nemškoliberalna vlada!" To naj si zapomnijo zlasti tisti, ki pravijo: Za učitelje pa že ne bomo delali politike. Toda centralna oblast, ako neče tujčiti, ker se mora naslanjati na ustavni temeljni zakon, vidi in spozna, da jednako kopito ne velja za vse avstrijske narode; zato pa se v osnovnošolskem zakonodajstvu omejuje le na splošne potrebe, ki morajo po pedagogičskih načelih veljati za vse narode. "Ako bi pa dobili večo oblast deželni zbori, bi moč državnega zbora ne segala tja, kjer se v nebo upijoča krivica godi manjšinam pokrajinskim, in takih krivic bi ne mogla preprečiti tudi osrednja vlada, čeprav bi na osrednjih sedežih sedeli najodličniši Slovani.

"Iz vsega tega je umevno, da je za mladino slovensko, češkoslovansko v Moraviji in Sleziji in za rusko mladino v Galiciji z ozirom na pravo vzgojo mnogo bolje, če ima osrednja naučna oblast prvo in vrhovno oblast tudi nad osnovno šolo, in sicer tako dolgo, dokler se ne ustvarijo taki zastopi, v katerih bode vsak narod posebe določeval samo o svojih narodnih zadevah in ne tudi o zadevah drugih narodov, ki so slučajno v manjšini. . . " Zahtevati moramo torej, da se nam dá taka šola, ki ne gleda samo na jezik, ampak tudi na narodnost, torej na vzgojo analogno z narodno svojstvenostjo in na pouk. Ker pa nam sedanji deželni zastopi ne morejo podeliti takih šol, čakajmo, da nam ustvarijo prepotrebne narodne zastope, za vsak narod posebe. " Po tem bi še le ravnali se po načelu slavnega pedagoga, ki je dejal: Ne poznam pouka, ki ni vzgojevalen!

Konečno članek priporoča, naj bi se poštevale naslednje točke kot program vsega zavednega Slovanstva: "Priznavamo državno nadzorstvo nad osnovno šolo; deželno šolo pa smatramo kot pogubonosno deželnim narodnim manjšinam, kar bi provzročevalo še vedno hujše narodnostne boje, strasti in medsebojno sovraštvo. 2. Naš uzor je: osnovna šola s krščanskimi načeli v narodnem duhu; z ariškim, za Slovane izrecno še s slovanskim učiteljstvom, kakor bi vse to natančneje določevali narodni zastopi za vsak narod posebe; kajti le narodni zastopi imeli bi razum in srce za pravo vzgojo svoje mladine, kakeršne terja raznovrstna individualnost pojedinih narodov. 3. Dokler ni takih zastopov za vsak

narod posebe, naj bo najvišja naučna oblast v rokah osrednje vlade in nikoli ne v rokah deželnih zastopov, Osrednji vladi pa naj zakoni nalagajo, da ne prekorači zlasti onih mej, kjer začenja že svojstvena vzgoja. do katere ima jedino le narodnost svojo uzgojevalno pravico. 4. Krščanska in narodna vzgoja zahteva vsopredno sodelovanje duhovništva in učiteljstva, in zato odločno pobijamo vsak nazor, ki bi delal razpor med tema dvema faktorjema. . . Tu ima gospodovati jedino le krščanska, na podlagi narodnih svojstev osnovana pedagogika."

Konečno vpraša članek slovenske državne poslance, ali tudi oni soglašajo z deželnimi avtonomisti. "Ali hoté tudi oni tisto upravo, ki je med vsemi narodi avstrijskimi Slovincem najusodopolnejše škodljiva? Volilci, stopite na noge, ganite se, vprašajte svoje poslance, kakó hočejo delovati v tem važnem vprašanji. Ker pa je zaveza z deželnimi avtonomisti za naš narod načelno že pogubonosna, zato naj bi naši poslanci pretrgali take zveze ter ravno oni dali prvi povod, da se osnuje med mnogimi parlamentarnimi frakcijami še nova stranka — narodnih avtonomistov."

b) Ostali slovanski svet.

Več državne avtoritete na Ogerskem želé neki pokazati, kakor naznanja „Münch. Allg. Ztg.“, kateri list primerjá liberalizem v Italiji in na Ogerskem. Ta list, ki povdarja potrebo avtoritativnega vladarstva na Nemškem, trdi da tudi državniki v naši monarhiji spoznavajo jednako potrebo namesto dosedanjega „liberalnega“ gospodarjenja Madjarskega.

O cerkvenih obredih. Nemški župnik A. Hoeynek je spisal novo knjigo „Geschichte der kirchlichen Liturgie des Bisthums Augsburg“. Tu je obširno popisano, kakó je bil v Augsburgu najprej ambrozijanski obred, potem drug obred od Karolingov do konca in še začetkom novega veka, in rimski obred je zavladal še le od l. 1597. To zabeležujemo, ker bi radi vtepli nam misel, kakor da bi bil v katoliški cerkvi vladal vedno latinski obred, v tem ko še Nemci, zapadni kulturanci niso imeli vedno jednega in istega obreda. Menda dr. Mahnič vendar ne bo odrekal možnosti dušnega zveličanja onim katolikom, vsaj nemškim in zapadnim ne, kateri so imeli v isti katoliški cerkvi ob raznih dobah različne obrede. In ako so sprejeli Nemci v Augsburgu še le 1597 latinski obred, vendar ni nemožno, da bi ne mogli tudi Slovani privaditi se ne novemu, ampak obreda, ki je bil med njimi, in ki je pri več milijonih z Rimom združenih Slovanov še dandanes v veljavi. To opominjamo tudi nasproti onim „Tudi-Slovanom“, kateri ovajajo v Dunajskem Vaterlandu lastne rojake, lastne liste, n. pr. „Velehrad“, ko se potegujejo za oni obred, kateri je veljal nekđaj tudi med zapadnimi Slovani in do 17. stoletja tudi med ogerskimi Slovani ob Blatnem jezeru, kar svedoči slavno ime zadnjega vladike (škofa) cirilo-metodijskega obreda, Makarija Tihonskega.

Ogerski Rusi. Ob novem letu je objavil „Историкъ“ (Listok), jedino glasilo ogerskih Rusov, to-le: „Vodstvo Ungarski gimnaziji je izdalo na novo leto (v pozdravljenje nam) novo naredbo, vsled katere ne bode dovoljeno več, od začetka novega leta prepodavati (pridigati) zakon Božji ruski mladini v ruskem jeziku. — Glejte, ruski bratje, dragocen podarek! Videant consules!“ Zaradi tega so začeli list napadati učitelji istega gimnazija list, uredovan od katoliškega duhovnika, kakor da bi

bil panslavistički. Beseda „Rus“, čeravno rabljena za rojake, avstrijske podanike, pomenja na Ogerskem celó pri renegatskih rojakih toliko kakor panslavist.

Fiat applicatio za slovenske razmere. Saj tudi tu kopičijo slovenski rojaki celo po katoliškim interesom posvečenih listih na slovenske liste obrekovanja; zanašajo jih celó v tuje loge, potem pa zopet presajajo na domača tla. In to se godi med svečeniki. (Vide češkega „Čech-a“ in „Slovenca“, a tudi odgovor katoliškega svečenika na vse to v „Čechu“, oziroma prevod v „Slov. Narodu“ od 25. maja t. l.)

Levovsko vseučilišče šteje 1189 dijakov, in sicer 678 Poljakov (med te so všteti tudi Židje), 133 ruskih in 12 dijakov drugih narodnostij. Društev imajo dijaki 5; pri teh društvih je ruskih dijakov $\frac{3}{4}$, poljskih pa jedna $\frac{1}{4}$.

Ogerski Srbi. Med njimi, kakor med drugimi narodnostimi na Ogerskem, delujejo tako imenovana kulturna društva, katera razglašajo javno, da njihov namen je madjariti druge narodnosti. Zgodovinsko znani kraji imajo po Banatu srbska in rumunska imena, a ta imena prekrščujejo v madjarska, da bi zatrli vsak sled prostosti, jednako, kakor prekrščujejo Italijani po Slovanskem Prtmorskem kraje, vasi, gore in doline v italijanska imena z jednakimi namerami. Kjer so bili kraji z imeni starih srbskih rodovin, dali so povsod madjarska imena. Pri železnicah morajo celó uradniki, ako so njih priimki srbski ali rumunski, madjariti svoja imena, ako hočejo, da jih ne preženejo iz služb.

Črna Gora in Rusija. Kakor smo zadnjič navedli, odpotoval je bil knez Nikola z naslednikom Danilom v Petrograd, kjer se že več let odgojujejo hčere črnogorskega kneza. Že sam sprejem je bil na ruskem nenavadan, in videlo se je, da kneza odlikujejo to pot izredno. V resnici je imelo in še ima evropsko mnenje sedaj mnogo govoriti in ugibati ravno glede na Črno Goro in Rusijo. „Glas Crnogorca“ je izšel to pot tudi v slovesni obliki obrobjen in tiskan v slovanskih barvah. Na prvem mestu ima ta list od 20. maja naslednje brzajavno poročilo: Knez Nikola sporoča kneginji Mileni na Cetinje: „Danes se je naša lči Mileca zaročila z njegovim visočanstvom velikim knezom Petrom Nikolajevičem. Koliko Ti bo mila ta vest, to morem po sebi samem soditi.“ Car Aleksander III. in carica Marija Feodorovna pa sta isti kneginji brzajavila: „Čestitam Vam od vsega srca zbog zaročitve Vaše druge hčere. Mi smo velezadovoljni. Obžalujemo, da niste tukaj. Cesar Franc Josip je kneginji Mileni tudi brzajavno čestital z besedami: „Milo mi je bilo slišati glas o zaročitvi kneginjice Milice z velikim knezom Petrom Nikolajevičem ter hitim izjaviti Vašemu Visočanstvu Mojo najiskrenejšo čestitko isto tako, kakor cesaričino.“

Jednako so dali čestitati angleška kraljica Viktorija, predsednik francoske republike i. dr.

V politiskem svetu pa je dala največ povoda k razgovarjanju napitnica carja Aleksandra III. knezu Nikoli; ta napitnica se namreč glasi: „Pijem na zdravje kneza črnogorskega, jedinega (jedinstvenago), odkritosrčnega (iskrenjago) in zvestega

(vêrnago) prijatelja (druga) Rosije.“ Besedo „jedinstvenago“ razlagajo različno, angleški listi n. pr. tudi s tem, češ, da Rusija pozna razmere ter da ne čuti več potrebe zakrivati svoje misli o občem položaju, zlasti pa o odnošajih evropskih velevlasti nasproti Rusiji. Ruski listi povdarjajo, da so razmere še sedaj tako, kakor jih označuje ta zgodovinsko pomembna napitnica. Rusiji neprijazna glasila jo zasukujejo takó, kakor da bi Rusija bila osamljena. Itd.

Opomniti je tudi, da je car Aleksander imenoval kneza Nikola načelnikom 15. strelnega polka, ki se bo odslej imenoval po knezu. Ta polk se je odlikoval l. 1877 pri Šipki, katero je hrabro branil proti 30.000 Turkom. Taki polki se darujejo jedino takim zunanjim vladarjem, kateri se sami odlikujejo z junaštvom v vojnah. Tudi naslednik Danilo je dobil od carja veliki križ Aleksandra Nevskega, ki je najviši ruski red za križem sv. Andreja. Ob jednem sme nositi naslednik Danilo uniformo 15. „strelkovega“ polka.

Kneginjice Milice poroka z velikim knezom bo 27. julija (st. st.) t. l. Po vsem tem je umeti, da vlada na Cetinju, med Črnogorci, med Srbi, pa tudi med drugimi slovanskim svetom veliko zadovoljstvo in veselje.

KNJIŽEVNOST.

Narodno blago po Bosni, Herzegovini i susjednim krajevima sakupio Mehmed-beg Kapetanović-Ljubušak. Popravljen i popunjen izdanje i cirilicom štampano 1888. U štampariji Špindera i Lešnera u Sarajevu. Cijena 1 for. 2 novč.

O Makedoniji i Makedoncima od M. Protića. Štampano u Biogradu i to u štampariji narodne radikalne stranke 1888. Cena 50 kr. „Србобран“ (Srbobran) pravi, da to knjigo je treba, da jo prečita vsak Srbin, kateri se zanima za makedonsko vprašanje.

Život narodni. I. zvezek. Vaspitanje i prosvjeta, od prof. Milanovića M. Cena 60 kr. (Cirilica.)

Галичко-русская библиография za 1888 g. (Galicko-russkaja bibliografija za 1888. g. Sestavlil g. Iv. E. Levickij. 128 str. v 8°. Cena 1 gld. Ta bibliografija obseza vse literarne pojave galiških, bukovinskih in ogerskih Rusov od l. 1888 v občerskem jeziku.

Сравнительная этимологическая таблицы славянских языков (Sravniteljnija etimologičeskija tablici slavjanskih jazykov): drevnje-slavjanskago, ruskago, poljskago, lužicko-serbskago, češkago, slovenskago (t. j. slovinskago), srbskago i bolgarskago. Sostavlil F. V. Ržiga. Sklad v knižnom magazinê. Cena 1 r. 50 k. Ta knjiga, kakor se vidi takoj, bo jako praktičen pripomoček vsem, ki se hočejo učiti s primerjevanjem slovanskih narečij.

Popravek. „Slov. Svet“ št. 10. Na str. 166 na desni zadnja vrsta od zdolej čitaj: letnik 1888, ne 1889; str. 167 na levi 13. vrsta od spodej premešči besede: iz „privatnih“ in „javnih“ ter čitaj: „iz „javnih“ in „privatnih“; str. 170 na levi 1. vrsta od zgoraj nam.: se pridružujemo čitaj: si pridružujemo; str. 176 na levi 4 v od spodej nam. Evgrafovič čitaj: Evgrafovič.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 3 gld. 60 kr. pololetno 1 gld. 80 kr. in četrtletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo Fran Podgorniku v Gorici, ulica Barzelini 4.